

בניח המשפט המחוזי בירושלים

תיק פלילי מס. 40/61

בפני: כבוד אב בית הדין השופט משה לנדוי

כבוד השופט בנימין הלוי

כבוד השופט יצחק רוה

הנאשמים: היועץ המשפטי לממשלה

נגד

אדולף בן אדולף קרל אייכמן

האשמות:

עבירות על הסעיפים 1(א)(1), 1(א)(2),

1(א)(3), 3(א) לחוק לעשיית דין בנאצים

ובעזריהם, חש"י-1950 והסעיף 23 לפקודת

החוק הפלילי, 1936.

י ש י ב ה מס. 1

חאריך: כ"ה בניסן תשכ"א (11.4.61)

הפזכיר: מר יוסף בודנהיימר

בשם הנאשמים: היועץ המשפטי לממשלה מר גדעון האוזנר

עוזר היועץ המשפטי ד"ר יעקב רובינסון

סגן פרקליט המדינה מר גבריאל בן

סגן פרקליט המדינה מר יעקב בר אור

סגן פרקליט המדינה מר צבי טרלו

בשם הנאשם: ד"ר רוברט טרנציוס

מר דיטר וכטנברוך

שמש בית המשפט מכריז: בית המשפט!

היום הראשון

הוא נכנס אל תא-הזכוכית בשעה 08.55. ללא הודעה מוקד-

דמת. פשוט נכנס וישב. גבוה, צנום, לבוש חליפה כהה, חולצה

לבנה מגוהצת, עניבה. שני שוטרים דמומים משני עבריו. זהו.

באולם וביציע המלאים מפה לפה גשתררה דממה, לא נשמע

קול קורא או צועק. כולם צופים בו, קמים, שולפים פנקסים,

מתחילים לרשום בלי להסתכל בכתוב.

הוא יושב כפסל. מה כאן, רצון-ברזל להישאר שקט או

אטימות של איש שאיננו תופס מי הוא.

כולם צופים בו כמכושפים: ישראלים ואירופים ואמריקנים

ואסיאתים ואפריקנים. ביניהם רבים בני עמו — הגרמנים.

חמש דקות תמימות נמשכת הדממה הזאת.

מתיחות? — לא. תדהמה? — לא. מכאוב? — לא. נדמה

לי כי אני חלק מתוהו-ובוהו שקט שטרם הגדיר את עצמו.

בסלקי לרגע את עיני ממנו אני רואה שבע גלימות שחור

רות. אנשים וגבם אלי, חמשת אנשי התביעה שלנו, שני

אנשי ההגנה, שלו.

והדממה נמשכת, מופרעת ברחש כוורתני של מאות אנשים

המבקשים את חושיהם שלא לבגוד בהם.

„בית-המשפט!" נשמעת שאגתו של שמש בית-הדין.

כולם קמים על רגליהם כאיש אחד. הוא מזדקף לדום. חייל

מאומן, אינו נע.

כולם יושבים.

אז נשמע קולו השקט, הבוטח, האטי כלשהו של כבוד אב בית־הדין השופט משה לנדוי: "אדולף אייכמן, קום!"

הוא קם וניצב בדום.

"אתה הוא אדולף בן אדולף קרל אייכמן?"

"כן", משיב האיש בגרמנית.

הוא מצטווה להפנות את פניו אל השופטים. וכך עתיד הוא לעמוד שעה תמימה, ללא נייע, ראשו בתפנית לשמאל.

הפסל ניצב דום.

השופט לנדוי קורא אחר פרט את כתב־האישום.

האולם מלא אנשים מאזינים, רושמים רשימות, אצים אל המברקה. האולם ריק מדם, ריק מפחד, ריק מתחנונים.

האולם מלא מלים.

בשולי האולם מקליטים טייפראקורדארים את המלים הנשמעות וטאלאפרינטארים הופכים אותן לאותיות כתובות. אנשים מנסים לעשות פעולה אחרת, להעניק למלים — משמעות.

"פרט ראשון", קורא השופט לנדוי, "פרשת העבירה: פשע כלפי העם היהודי, עבירה לפי סעיף 1 (א) (1) לחוק עשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"י—1950, וסעיף 23 לפקודת החוק הפלילי, 1936.

"פרטי העבירה: (א) הנאשם, בתקופה שבין 1939 לבין 1945, ביחד עם אחרים, גרם להריגת מיליוני יהודים, בתורת מי שהיה אחראי על ביצוע תכנית הנאצים להשמדתם הגופנית של היהודים — תכנית הידועה בכינויה: הפתרון הסופי של בעיית היהודים" —

שעה תמימה נמשכת קריאת כתב האישום בעברית ובמרגום גרמני.

"אושביץ, חלאמנו, באלזאץ, סוביבור, טראבלניקה, מיידאן נאק", נשמע קולו השקט של השופט, כשהוא מתחלף בקולו של המתורגמן הישראלי בעל המבטא הווינאי. — בין השנים

1939—1945 — גזים, שריפות, יריות, תליות..."

הפסל לא נע.

השופט לנדוי קורא פרט אחר פרט, עבירה אחר עבירה, ודבריו נופלים אל ים הדומית. פלישת הגרמנים לפולין, עקירת אוכלוסין... עוצבות מבצע — "איינזאצגרופן" — אלה, שהלכו כמו מגיפה בעקבות הכובשים, שחיתת פולין, שחיתת הארצות הבאלטיות, ביילורוסיה, קיוב, ריגה, משלוחים מהרייך, מהמערב, מהדרום, מהצפון.

באיזה פרט אנחנו — — — היכן בדיוק?

עודנו בפרט השני וישנם המישה־עשר פרטים — — —

לנדוי ממשיך: "גירושים, רעב, מגיפות, עיקור, הפלות, שוד, גזל, חוקי־גזע, עבודות־כפייה, השפלה, דיכוי, עינויים, ופתע משפט החונק אותי כמו צתוק מר בגרון: "הובלת המונים בתנאים לא־אנושיים" — — —

הפסל לא נע.

לאחר זמן, כמו מקיץ מחלום, אני שומע את הסעיף השביעי: שוד רכושם של מיליוני יהודים, הקמת רשות ה"רייכסצאנטראל", פתיחת החשבון W, "אקציון־ריינהארד".

"חוך שנתיים", קורא השופט לנדוי, "נשדד רכוש שערכו הנומינאלי 200,000,000 מארק, אך ערכו הממשי עולה על כך בהרבה" — — —

בחשבון זה, מדגיש כתב־האישום, לא נכללים: השערות,

שיני־הזהב, הפרוטזות — — —

הפסל לא נע.

היכן אנו? תשעה — "השמדת פולנים, גירושים, עבודות־כפייה, גזל רכוש... פרט עשרה — "רצח סלובנים... פרט אחד־עשר — "השמדת צוענים... פרט שנים־עשר — "רצח מאה ילדים צ'כים... גירוש מהכפר לידיצה" — — —

נוסף לכך היה קצין בס"ס, בס"ד, בגיסטאפו — — —

די.

הפסל לא נע.

הד"ר סרואציוס קם. פרקליטו השמנמן־אדמדם של האיש היושב בתא־הזכוכית, נושא את דבריו: כיהודים עשויים להיות

השופטים בעלי דעה קדומה; החוק לעשיית דין בנאצים איננו תופס, כי נחקק לאחר מעשה... לאיכמן אין יכולת להיעזר בעדי הגנה; אין להאשימו במעשי מדינתו, וזו — רמז ברור מאד — נטלה על עצמה אחריות בהעניקה שילומים לקרבנות. אייכמן איננו מנהיג גדול, הגדולים כבר נשפטו בנירנברג. המשפט איננו חוקי, מפני שהנאשם נחטף ואולץ לעמוד בו. הנאשם כבר הורשע ע"י העתונות; אייכמן נאשם על לא עוול בכפו וכו' וכו'.

הכל היה צפוי מראש ואף-על-פי-כן קשה לראות איך יומו הראשון של המשפט הופך לבירור פרוצידוראלי מייגע וממושך.

התובע גדעון האוזנר נענה לאתגר ובמשך שעות ארוכות, בישיבת הבוקר ובישיבת אחר-הצהרים, הוא סותר אחת אחת את טענות הסניגור. הוא נעזר בעשרות דוגמאות ממשפט הבינלאומי הבאות להוכיח כי אין מסיבות הבאתו של נאשם לדין רצלאוֹאֶנְטיות לגבי בעיית סמכות בית-המשפט, כי לא קיים שיפוט נייטראלי כלפי פשע של השמדת עם, כי קיים משפט הוגן גם כאשר מצויים השופטים לכלוא את כאבם האישי והלאומי, כי אי-אפשר לפסול שופט עקב השתייכותו הלאומית, כי ללא תחולה רצטרואקטיבית על פשעים אין עונש על פשעי זוועה והעולם הופך הפקר... הוא מצטט מאות פסוקים מבת-דין זרים, מחליף רגעים של דיווח יבש על פרט זה או אחר במשפטים כמו "מקורות החוק מצויים כבר בעמוס... על שלושה פשעי אדום" — — — "סותר את הטענה כאילו הפרת הסובאֶרֶאָנְטיות הארגנטינית רצלאוֹאֶנְטית לגבי משפט זה ומצטט את מסמך ה"סולחה" בין ארגנטינה לישראל, "הרואות את התקרית כמחוסלת". מרים את קולו ואומר: "הנאשם נמצא כאן כחוק, הואשם כדין... העבירות המיוחסות לו הן עבירות לפי חוקי המדינה הזאת. ניתנת לו האפשרות לערוך דינו, ללמד זכות על עצמו אם יש לו מה לומר".

ובעודו מסתמך על משפטי נירנברג ועל אמנות משפט בינלאומיות, מתקרבים מחוגי השעון לשעה שש ושלושים.

היום הראשון הולך ומסתיים. למטה, במרתף העתונות, אני רואה את חרושת-תעשיית-הידיעות עובדת בקצב מטורף. מאות עתונאים מתקתקים על מכונות-כתיבה, מטלפנים, בעוד עשרות בקבוקי בירה ריקים ומלאים מכסים את השולחנות, ובאוויר הכבד, החמסיני, של יום-שרב ירושלמי, באוויר המלא עשן כל סוגי הסיגריות והטבק, המלא שפות ופנים זרות, אני חש משהו מאותו דבר הקרוי "אקלים השעות הגדולות" — — — ידיד אחד, קצין משטרה, אומר לי: "זה ריכוז העתונאים הגדול ביותר בעולם. יש כאן יותר עתונאים מאשר היו באו"ם בנאומו של חרושצ'וב".

12.4.1961

משא קטרוג וקינה

אני יודע כעת, כי אזכור את היום הזה כל ימי חיי. אני רושם בפנקסי: 17 באפריל 1961.

השמש צעק כתמיד: בית-המשפט!

קמנו על רגלינו.

אב בית-הדין אומר: "אני פותח את הישיבה הששית של המשפט. בית-המשפט נותן את החלטה הבאה, שהיא החלטה מספר 3".

הפעם עומדים השופטים למסור את החלטתם: אם מוסמכים הם לשפוט את הנאשם, אם לאו.

השופט לנדוי עוסק בשתי טענות טרוניות של הסניגור: (א) פסלות השופטים היושבים בדין במשפט זה; (ב) חוסר-סמכותו של בית-המשפט לדון בהאשמות אשר בכתב האישום.

קולו של אב בית-הדין אינו בוגד בו: "האם זכר השואה יעביר את השופטים על דעתם השקולה לעשות משפט-צדק?" אומר כבוד השופט: "לא נתקשה לשמור על הערובות המובטחות לנאשם בכל משפט לפי סדרי הדיון הפלילי שלנו,

הספרים בכל העולם כולו. אינני יכול שלא לחוש זאת.
אות-קלון או עיטור של כבוד. אך על כל מאה אותות-קלון
מעניק התובע עיטור אחד של כבוד ואצילות ואהבת אדם.
סיפור דרנסי מחזיר אותנו אל „אחרון הצדיקים” סיפור
גירוש ילדים, השובר לבסוף גם את הנוקשים והקשוחים
שבזנדרמים.

אחד הדברים הבלתי-מובנים לחלוטין הוא דבקתו של
האיש היושב כעת בתא-הזכוכית „לטפל” עד הסוף, אפילו באחד.
והוא מספר את סיפור היהודי האיטלקי טאוברט ז"ל.
איטליה ... יוגוסלביה ... קרואטיה ... סלובניה ... סלר
בקיה ...

הוא עקף אפילו את היטלר והימלר והורטי, הפה אחר
נסיגות בודדים, מגוחכים של משרד החוץ הגרמני ... רומני
יה ... בולגריה ... יוון ... צ'כיה ... שטח הפרוטקטוראט ...
טאראזינשטאט. עיר-הרפאים, אחיות-העיניים הגרמנית,
חלון-הראווה לעולם החיצוני.

די! לא די! מה נותר? נותר סיפור הונגריה.
הונגריה מרחפת באוויר, מצפה לתורה, כמו גולת-כותרת,
כמו אקורד אחרון — — —
סיפור הונגריה עומד כשיא סיפור התנועה. מארבע רוחות
השמים. אולי לכן אפסיק כאן.

עוד נותר פרק הסיום: מי היו המתים הרבים האלה.
שלושה עתונאים צרפתיים נקלעו ביום-הזכרון לבית-ספר
עברי בירושלים, ואצו להבריק לעתוניהם את הסיפור הבא:
המורה רשמה על הלוח — — — „יום הזכרון”, וסיפרה לילדים
במלים אחרות את שאמר התובע אתמול והיום.
קמה ילדה בת שלוש-עשרה, צמותיה על כתפיה, ושאלה:
„או מדוע לא בא הצבא שלנו לעזור להם?”
אני מפסיק כעת. ערב רחובות ירושלים, דגלים ופנסים
וחיילים.

19.4.1961

קצין-התחבורה הקטן

... והנה טיילור. הוא היה התובע במשפט נירנברג
ועתה שליחה של רשת עתונים. אמריקני גבה-קומה. הוא נדחק
בתוך ההמון, הנע ללא הרף, הרוקד ומזמר ומרים ילדים וחובק
נערות, מואר פנסי-צבעונין, מלוטף דגלים וסרטי-ענק.
אני רואה אותו ליד בנין ג'נרלי, מקום שם עמדנו ערב החג
ודברינו אובדים בצעקתם הנוראה של הרמקולים המזמרים
ומנגנים לאחר חגיגה מטורפת וקסומה של זיקוקי די-נור.

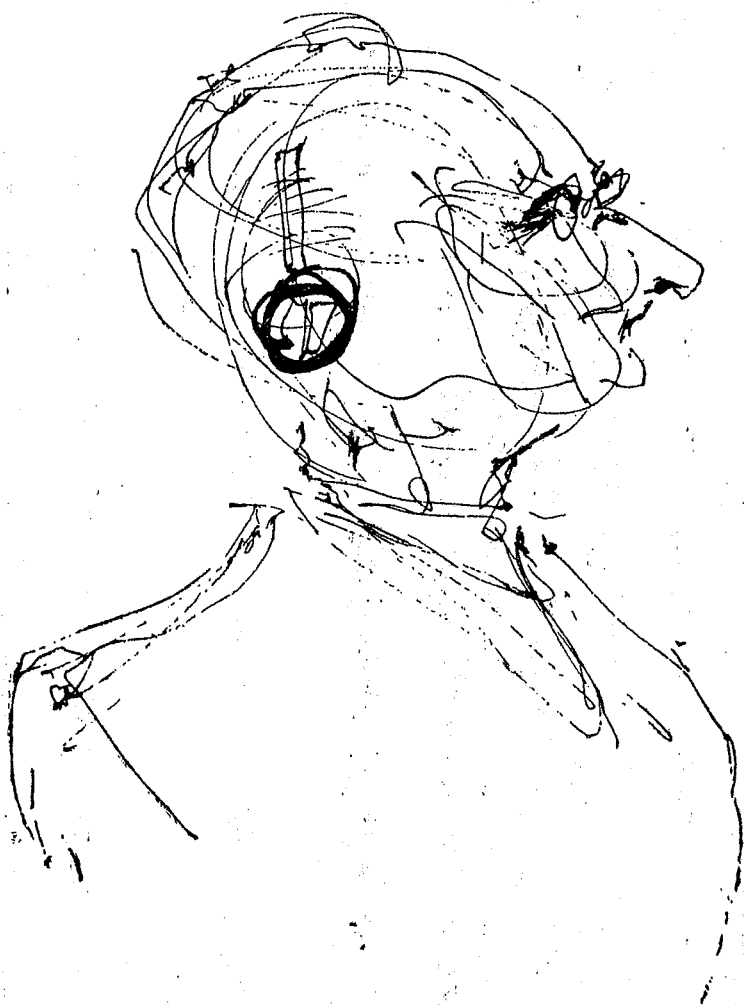
אולי זה יותר מדי?!

באותו מעת-לעת של יום ד' ויום ה' לא נותר לי אלא
ללכת אחרי אלה האומרים: כן! זהו זה! כאן סוד הדברים!
הם נקלעים בין תא-הזכוכית והעם הרוקד בחוצות.
לא ידעתי מראש כי המשפט הזה מסוגל להשתלט עלי כל
כך, לקשור אותי אליו, עד כי מרגיש אני לא-פעם כי עיסוקי
האחרים הם בבחינת חופשה גנובה שנטלתי לי.

בקרב יבואו העדים. מה נעשה בבוא העדים?

זה היום השלישי נשמעים קולות מתוך סרט ההקלטה.
קולו של אבנר לס השואל. קולו של איימן המשיב.
36,000 עמודי מכונת-כתיבה! מאה שעות! פקד אבנר לס,
כיצד עמד בכך? כעת הולכים הדברים ומתבהרים. עד עתה
ניסינו לשואל לפענח את החידה אשר בתא-הזכוכית. והנה
הוא הולך ומפענח את עצמו. פסיכיאטרים וגרמנולוגים ימצאו
בדיאלוג הזה בין השניים אוצרות.

„לא אני”, — הוא חוזר וחוזר, ובמידה ש„כן אני”, הרי „מי
אני ומה אני”. „למרות ביקורת עצמית מדוקדקת, — אומר הוא
בשקט, — עלי לקבוע, כי לא הייתי רוצח המונים”. ובכן מה
כן היה?

„מקבל־פקודות קטן“. מעליו היו היידריך, מילר, הימלר, היטלר. הוא „אדם רגיש“ לפי עדותו, פצע פתוח מחריד אותו. „אדולף, אתה לא תהיה רופא...“ „לא ישנתי בלילות. אמרתי למילר, נורא גיהנום, אינני יכול... כן, הייתי באושביץ בקשר לסידורים שונים, אבל לא הצצתי פנימה. מה יכולתי לעשות?״ הוא מסביר באריכות רבה וברצינות רבה את מהות „ציות הפגרים“: „כל ימי הייתי רגיל בציות. מחדר־הילדים עד 8 במאי 1945... ומה היה אי־ציות מועיל ולמי היה מועיל. תיכנון עניינים עקרוניים מכריעים לא היה בסמכותי... מעמדי היה נמוך מדי...״

הייתי קטן, הייתי נמוך, הייתי בורג, וכך ללא הרף... וכך לאורך מאה שעות. „אלוהים! — שאלתי את עצמי — מי נתן את ההוראות למיניסטריון המזרח, או לחוגים סביב האוב־ראַר־אגירונגס... אַמטסגאַריכטסראַט... ד״ר וצל, לעשות משהו בנוגע למכונות הגז?״

„אינני זוכר“, „שכחתי“, „כן, מה היה שם בדיוק“, „זאת אומרת“, וכר וכר.

עד שנוחתת, כמו אלה, השאלה שאין מנוס מפניה: „כלום לא ראית כשאלת קיום או חדלון של העם הגרמני, את הפתרון בזאת, שכל העם היהודי, כל יהודי אירופה, חייבים להישמד?״ ועל שאלה זו הוא משיב: „אדוני הפקד, לו היו אומרים לי בעת ההיא: אביך הוא בוגד ועליך להמיתו, גם כן הייתי עושה זאת.“

כמו בג'ודו, הוא הופך את קטנותו המצייתת לנקודת כוח וגאווה: „קצין — פירושו מילוי חובה בהתאם לשבועה לדגל“, „היתה זו מלחמת הגורל של העם הגרמני“, „מצאתי את סיפוקי במילוי הפקודות“, „היתה לי הרגעה בזה“, „הייתי פקוד ס״ס נאמן, דייקן, חרוץ.“

ולאחר מכן המשך ה„מי אני ומה אני“, עד שפקד לס העיף מכנה אותו באירוניה מרה „אדולף הקטן“ ואומר לו בהמשך: „אתה שוב ושוב מסתתר, מנסה לסגת: זה לא היה תחום פעולתי, זה לא היה השטח שלי, אלה היו התקנות שקיבלתי.“

ואייכמן חוזר וחוזר: „לא הייתי מוסמך לפזל, תחום-
משימותי היה מוגבל וצר יחסית...“
הוא מופיע כקצין-תחבורה קטן, כמעט מעורר רחמים...
אלא שמפעם לפעם הוא נאלץ להודות, כי משימות מחלקתו
לא היו רק בעלות „אופי תובלתי“.
כאן, ולאורך השיחה, עומד השומע על המילון המיוחד:
„אופי תובלתי“, „טיפול הולם“, ואייכמן מסביר: „המתה, המתה,
כמובן“.

ומתוך הדיאלוג הזה, שאין דומה לו בקורות אנוש, אתה
שומע ביטוי בנוסח זה: „היה צורך, כתנאי מוקדם להבהיר את
הצד התחיקתי במרחב-ריבונות זה“.
והמדובר בהפקרת יהודים על-ידי ממשלת וישי הבודהה,
בכיסוי „חוקי“ לשילוח הילדים מדרנסי.
זה סיפור הבכי.

„צד החיקתי“, מרחב-ריבונות זה“.

תמיד נדמה לך כי קטע הדיאלוג הנוכחי הוא השיא, עד
בוא התיאור של ועידת ואנזה, שנערכה באותו פרור-גניס
סמוך לברלין, זו ועידת הפתרון הסופי... כמה געגועים
ורגשי-כבוד מלווים אותו עד היום לזכר אותו מעמד; האישים
רמי-המעלה, השיחות השקטות, הסדר, הנימוס, הקוניאק המוגש.
הוא מעריץ עד היום את מילר, מדבר עליו כדבר בן על
אביו, מילר ראש הגיסטאפו, המסתורי, השתקן.
הוא נוהג להאשים את הממונים עליו, שכולם מתים, או את
הכפופים לו, „שפעלו על דעת עצמם“.
דומה שמוכרחת לבוא ההתפוצצות, בא פרק ההצהרה.

אומר את האמת: הצהרה זו העבירה רעד בבשרי. משום
מה נדמה היה לי, כי אי-שם, הרחק, מעבר למדבר היעדר-
המשמעות, עולות מלים הדומות בפעם הראשונה למלים
אנושיות: „אני מוכן בלבי לכפר גם בעצמי על המאורעות
הנוראים... אינני ראוי לרחמים... מוכן לתלות עצמי
בפומבי...“

אלא שאותה הצהרה, שיכולה היתה להיות, מהפכה בחייו,
שלו, מעבר לכפרה או לגס תחיית נפש אחת, הופכת למיסמך
של טמטום ושקר וקהות-חושים והכל הולך ומסתאב שבעתיים,
כהמשך לאותו נסיון ממושך-עד-חנק — להתחמק, להסתדר,
לצאת איכשהו, כהמשך לאותן אלפי מלים היוצרות אצל המאזין
תחושת חוסר-אונים, עד כי צפות המלים „חרוק שיניים והימס“.
„קצין-תחבורה קטן“, „בעיות תובלה“ וכו'.

אומר לי יהודי אחד, הונגרי, היושב לידי: „אילו ביצע
אייכמן רק את הפקודות שניתנו לו, היו אמא שלי ואבא שלי
בחיים“.

אך הנה באים וקרבים העדים החיים. כלום לא נותרנו
ללא-תחמושת, כבר בראשית הקרב?

23.4.1961

בעיות קומוניקציה

יום א', יום השבתון של הנוצרים. רצייתי לומר מלים מספר
על בעיות הקומוניקציה הקשורות במשפט הזה.
אני אומר דברים אלה כהתנצלות.
בל יבקש הקורא מכותב הטורים האלה לעשות את אשר
אין בכוחו לעשות.

אומרים, ובצדק, כי נאום האישום של היועץ המשפטי
גדעון האוזנר היה מעמד בלתי-נשכח. הייתי שם. אני מאשר
את הדברים האלה. אילו הייתי קורא את עיקרי דבריו בספר,
באחד הספרים הרבים שנכתבו על התקופה הזו, הייתי
עומד, ירא אני, מעבר לדברים ולא בתוכם. אבל דברים
ידועים אלה נאמרו בבית-המשפט בירושלים, ופתע, בדרך-
פלא, זכו לכוח בלתי-משוער מראש.

ניתן לשער לפיכך, כי המלים האלה זכו לשעת-חסד מיוחדת

כמינה. נעזרות בקהל מחריש, במצלמות, בעפרונות אצים באיש קם וממהר החוצה, בשוטרים, בארשת הפנים הקפואה של שלושת השופטים, בשמש העומד מן הצד, הפכו המלים האלה למלים אחרות.

אלא שכאן קרה דבר מוזר.

תיאור רצח המשפחה היהודית בת שמונה הנפשות עורר ציפיה מתוחה, ודאית מאוד, להתרחשות בלתי־נמנעת העתידה להתחולל תוך דקות מספר.

היה ברור כי הנה ממשמשת ובאה תגובה חיצונית פרופורציונאלית: ההר הנבקע, הנהרות הגואים, מירוץ החיות המפוחדות, העיר העולה באש, סך־הכל של קולות ומקרים שיש בהם מסימני הקץ.

הברק והרעם נותרו הרחק מעבר.

מה עלינו לעשות?

אנו מלווים את הדיאלוג לס—אייכמן אני מצטט שורות מספר:

לס: "תכניתך היתה השמדה, השמדה גמורה של כל היהודים".

אייכמן: "תכניתי לא, כי לא היה לי כל קשר לתכנית הזאת, אדוני הפקד".

לס: "כן, בוודאי שהיה לך קשר לתכנית".

אייכמן: "כן, אני... משום פעולתי המסייעת, אני בוודאי אשם... לפי תפיסה משפטית..."

לס: "אין אנחנו מדברים כאן על תפיסה משפטית, אנחנו מדברים כאן על העובדות במערומיהן".

אני מביע חרטה על תוספות תארים והערכות סובייקטיביות שהעמסתי על שורות מהסוג הזה, — שורות שכוחות, אובדות בתוך מאות אלפי המלים.

"היום יום המישי, השעה כעת 14.27, ושני אנשים יושבים

זה מול זה ואומרים את הדברים הנ"ל.

מהו, לפיכך, תפקיד העתונאי?

"ההלך, בבואך אל הלקיידמונים אמור להם כי ראית אותנו גופלים במצוות חוק מולדתנו". כאמור בהרודוטוס על מלחמת הפרסים והספרטנים.

מדוע מאריך הפסוק הזה ימים ושנים?

"נאעבור על פניך ואראך מתבוססת בדמין ואומר לך

בדמין חזי נאומר לך בדמין חיי".

משוטט בתוצות יום א' שטוף שמש אביב־קיץ, אני מהרהר ביחידים ברוכי־האל שהצליחו להשפיע על המלים וצירפון, בסדר לא ידוע לי, אחת לאחת, עד כי זכו לנס התגלות של כוח ויפוי, במקום בו כורעים אנו בקצה הדרך עוברים המשפטים האלה בקסם רעננות הנוער שלהם.

הלכתי אל הספרים ואל השירים, ומעשה שהיה כך היה: בבואי ב"יום־הזכרון" אל בית־הספר בו מלמד אני אחת לשבוע, פנו אלי תלמידי ואמרו: "המורה, שמענו שאתה עובד כעתונאי במשפט אייכמן, אולי תספר על המשפט, קשה ללמוד היום".

סיפרתי להם כמיטב יכולתי על הדברים אשר ראיתי ושמעתי. לאחר מכן נטלתי מספר ספרים מספריית בית־הספר וקראתי בפניהם מספר שירים.

אותם השירים, שנכתבו ימים רבים לפני המשפט, קיצרו את הדרך אלי ואל תלמידי, נאלצתי לקצר.

הארץ ממשיכה את חייה ותנועתה ביום ובלילה והוא מלווה אותה, המשפט הזה, היא ממשיכה והוא מלווה אותה, אין לחוש בו חיצונית הרחק מ"בית־העם", אך נדמה כי הוא באוויר ובמים וכמו אבק על האילנות, וכאשר נותר הוא שכוח מאחורי גבם של האנשים, שב הוא ללא התראה להשתקף בעיניהם.

כך אירע הדבר ובמקום רעש הארץ הנהפכת, כמצופה, הולכים הדברים ונמשכים כמו פליאה קבועה.

אין בדברים האלה כדי לתרץ אולת ידנו, אך יש בהם משום הסבר כלשהו לקושי הרב בו נתקלים העתונאים ה"מכסים" את המשפט.

24.4.1961

אל וידויה של רבקה יוסילבסקה מהעיירה פובוסט-זגורדסקי, קולה של מרתה הירויה מטפס כעת במעלות הבכי של ילדי דרנסי של הז'אקים המעונים האלה, בעוד אביה של רבקה עומד כעת ליד ראנצ בלום הנרצח, זה האיש הגבוה והרגיש שגחן ללטה את אחד המלאכים האבודים האלה עד כי נשבר לבו. ושם ארני לוי ושם גולדה, ושם גם תומאס מוריץ הקשיש, גיבור הסיפור המובא לעיל, ושם תפארת יהדות צרפת, זו שהגיעה לשם בימי פרדינאנד ואיזבלה וזו שנשקה את אדמת הצרפתים בתום המסע ממזרח למערב, מסע התקות והישועה של התומאסים למיניהם, עד שהחזרה בקרונות מזרחה, כדי לפגוש שם בפגישת היכרות קצרה מאד, את יהודי סלונקי, את יהודי בודפסט, את יהודי וארשה, והאש עושה אותם לעם אחד, לעם נבחר.

בימים אלה עתיד ד"ר ז'ורז' ולאָר לחזור אל הפקולטה לרפואה, אל פאריז שלו, החי, ושל תומאס מוריץ, המת. ד"ר ולאָר השאיר בבית-העם, מול תא-הזכוכית, את סיפור ילדי-דרנסי.

אני סבור, שהילדים האלה עתידים ללוות תמיד, כמו כוכבי לכת זוהר, את בני-האדם. אני סבור, שבני-האדם לא יוכלו לעולם להשתחרר מהמעונים האלה, וגם כאשר לא נחשוב עליהם. נזכור כי אנו חיים לאחר שנודע לנו מה עשו להם.

12.5.1961

ה ת א ה צ ר

הפעם לא ניצב על דוכן העדים אחד הקרבנות. הפעם ניצב על הדוכן אחד המנצחים. הפעם לא סיפר לנו עד את סיפור-הפליון ביום זה וזה, ובמקום זה וזה. הפעם ניצב על הדוכן איש שצעד עם הצבא האמריקני על

[62]

חורבותיה של גרמניה העשנה, אחד האנשים שנחמנו עלידי המנצחים לשפוט ולהעניש.

דרכו אל הדוכן אינה קלה.

הד"ר סרואציוס לוחם מלחמה נואשת, כדי למנוע אותו מלהופיע, הוא יודע, הסניגור, כי האיש הזה מסוכן מאד, הוא „ראָלאָואנטי“ מאד, הוא עלול לגרום ל„שולחו“ נזק רב.

שעה ארוכה מתחולל קרב-הפרקליטים. לאחר ההפסקה מודיע אב בית-הדין: „נרשה מתן-עדות על דברים שנודעו לעד בקשר לעניינים הנוגעים למשפט זה מאנשים שאינם עוד בחיים. זה יחול גם על הוכחת עובדות הנוגעות להתחמקות מציות לפקודות שבאו מגבוה (ישים הקורא לב לנקודה זו בהמשך ענייננו). אשר לדברים שנודעו לעד מפי אנשים החיים עדיין — נחליט על כל מקרה כזה לפי מסיבותיו“.

„השופט מוסמאנו!“ — שואג השמש.

על דוכן העדים מופיע גבר כחוש בשנות הששים לחייו, שערכסף בהיר, לבוש חליפה כהה. מניח ידו על התנ"ך ונשבע.

לפנינו ניצב השופט מיכאל א. מוסמאנו, חבר בית-המשפט העליון בפנסילבניה, תת-אדמיראל בדימוס, מי שהיה שופט בבית-הדין הצבאי הבינלאומי בנירנברג, מי ששפט את האחראים להנהלת מחנות-הריכוז והיה אחרי-כך אב בית-הדין שדן את פושעי „עוצבות-המבצע“.

אך תפקידו של האיש אינו מצטמצם בכך. וכאן אנו מגיעים לנקודה מעניינת מאד: על השופט שהיה קומנדור בצוי האמריקני הוטל מטעם מפקדיו לחקור בדבר גורלו של היטלר.

„מה עשית בהקשר זה?“

„ביקרתי במחנות שבויי מלחמה, במחנות עקורים, בבסיסים שונים וחיפשתי אחר מקורביו“.

„מי היו אלה?“

„אדמיראלים, גנראלים, שלישים, עוזרים, מזכירים, אנשי משמר-הראש, ספרו, טבח, שר-המשקים שלו“.

וכאן אנו מגיעים אל ענייננו.

[63]

האם האנשים האלה המקורבים להיטלר דיברו על אייכמן.
או על פעולותיו?

הוא מזכיר שמות: גרינג, ריבנטרופ, פראנק, קאלטאנר-
ברונר, שלנברג, הללו, לפי דבריו, חוזרים איש איש על הרפב
הקבוצה האחראית לדבריהם להשמדת היהודים: היטלר, בורמן,
הימלר, היידריך, אייכמן.

אנו יודעים, כי יש לנו עסק עם חבורת פושעים שנתלו עד
אחד, עם חבורה של שקרנים המוכרים זה את זה על סף מותם
או המנסים לגרור עמהם לקבר את הקרובים להם.

אך כולם מעלים את שמו של היושב בתא-הזכוכית כאחד
מחמשת הגדולים, אף שהיה בדרגתו קטן מהם.

וכשאתה מצרף את דבריהם לעדותם של דיטר ויסליצני
ורודולף הס על מעמדו של אייכמן כהורג היהודים, אתה מהרהר
באותם עתונאים ישראלים וזרים שהחליטו, כי לפנינו יושב
„ביוורקראט קטן“, „פקיד אפור“, ממושע ודייקן ויעיל.

לא קשה לד"ר סרואציוס להוכיח, כי גרינג וריבנטרופ
ופראנק וקאלטאנר-ברונר משקרים. השופט מוסמאנו אינו מכחיש
זאת. הוא שמח לחזור ולציין, כי הללו נתלו, אך הוא מוכן
להסכים עמם, כי אייכמן היה גורם ראשי בהשמדה, בלי שיוריד
גראם אחד מאשמתם שלהם.

דבריו של העד גאמרים בחריפות בלתי-רגילה. הוא חותך
את דבריו כבחרב. האיש הזה ששלח לגרדום עשרים ממפקדי
„עוצבות המבצע“, מוסיף גם היום לשנוא אותם.

מעבר לזמן שחלף הוא מעלה רוחות-רפאים. הוא עומד מול
הנחקרים, על קברה של גרמניה המנוצחת ולפני עלותם לגרדום.
השעות האלה הן שעות נקם וחשבון.

אינני יודע מה חשיבות מייחס בית-המשפט בירושלים
לעדו זה, שהיא עדות-שמיעה הנמסרת לאחר זמן רב.

יש לשער, כי ניתן להפיק מעדותו אינפורמציה בשתי
נקודות חשובות ביותר: (א) מעמדו של אייכמן; (ב) בעיית
„מילוי הפקודה“.

הדבר ברור כשמש: „הסניגור המלומד“ מבקש להוכיח:
(א) כי שולחו היה בורג קטן; (ב) כי לא יכול היה לסרב
לפקודות.

עדותו הנמרצת והחריפה של השופט מוסמאנו מוסיפה
קווים ברורים לפורטרט שלו: לא איש קטן, אלא ספציאליסט,
שהפך שליט אדיר-אונים החולש על גורל מיליוני יצורי
אנוש.

„סגל ה„איינזאצגרופען“ הורכב בעיקר על-ידי הימלר לפי
המלצותיו של אייכמן...“ ידידיו של הנאשם עמדו בראש
היחידות האלה, שאותן מכנה השופט מוסמאנו „בית-מטבחיים
על גלגלים“.

ובהקשר לעוצבות-המבצע אנו מגיעים לנקודה החשובה
ביותר בעדותו של השופט האמריקני: בעיית הפקודה.
„מילאתי פקודות“, „מה יכולתי לעשות?“ וכו'...

אנו מגיעים אל מיסמך שולץ, ת/686. שולץ מבקש
מהיידריך לשחררו מעוצבות-המבצע, וזה משיב לו: „אני
משחרר אותך עקב סיבות שירות מפקוד ואני מעביר אותך
לתפקיד אחר“.

והשופט מוסמאנו מוסיף: „לא היה מן ההכרח, למי שלא
רצה בכך, להרוג יהודים“. איש שהוכיח כי אינו מסוגל להרוג
בדם קר שוחרר, מאחר שעמד למכשול לאלה שיכלו ורצו לעשות
זאת. „המנהיגים הנאציים היו יעילים“, לכן היו מעוניינים
להיפטר מה„רכרוכיים“.

שולץ... נוסקה... שמות נוספים.

אך אייכמן, מסתבר, לא ביקש להשתחרר מתפקידו. יש
לשער, כי היו אלה היפות בשנות חייו. הוא הגיע עד אותה
יהודיה איטלקיה בת 102, עד אותו זמן משותק היושב בכסא-
גלגלים. הוא היה אחוז מאניה של שליחות. איך אומר רודולף
הס: „הוא לא ידע ליאות“.

תא-הזכוכית נעשה מדי יום ביומו צר יותר. האיש הזה גדל
לעינינו, הוא מגיע אל ממדיו האמיתיים.

ובמקביל לתהליך ההתעצמות, המתרחש לעינינו, גוברת
הבחילה החונקת, ההרגשה כי „מלחמתו על חייו נעשית מכוערת
מיום ליום“, כפי שאמר לי חבר אחד.

16.5.1961

היינריך קארל-ארנסט גריבר

אייכמן — גריבר, וביניהם גרמניה, לעינינו, אתמול.
בירושלים.

האם ניצב האיש הזה על דוכן העדים כדי להמחיש את
ההפרדה הברורה בין טוב ורע, הבוחרת לה עתים אנשים לסמל?
וביניהם גרמניה? — לא, מסתבר. גרמניה היתה שייכת
לקוטב האייכמני. אך מי יקבע את החלוקה לפי אחוזים?

בצד הרוצחים לדרגותיהם ולאחריותם, בצד השונאים,
בצד השותקים, האדישים, השמחים לאיד, היו אחד בעיר ושניים
במדינה, הגריברים האלה, הנרות הבודדים בלילות האפלה ההם,
שלא ימושו מזכרון אנוש. שגרירי החסד והרחמים.

מי אתה? — היינריך קארל-ארנסט גריבר.
על דוכן העדים ניצב איש מגודל, סמוק-פנים, ממושקף,
שבישער חלק, מסורק בקפידה לאחור, לבוש חליפה שחורה.

„אתה מכהן כיום בתור פרובסט בברלין, לא כן?“
„כן. מאז שנת 1945. לפני המלחמה, בשנת 1939, הייתי
כומר בקארלסדורף, פרבר במזרח-ברלין.“

מכאן מתחיל סיפורו המיוחד במינו של איש אציל-נפש
ואמיץ-לב, איש גרמני, שקם ועמד לימין הנרדפים והמופלים,
עשה כמיטב יכולתו לעזור להם וגם שילם מחיר יקר על היותו
אחר, על סירובו להיכנע לאייכמניותו הקודרת והמשוגעת של
הזמן ההוא, בו חגגו בראש חוצות השקר, האטימות, השנאה
האלימה.

איש בודד. בדידות שוברת לב. דומה כי הוא ובני ביתו
ועוזריו בכל ה„סניפים“ שפתח ברחבי הרייך השלישי, לא עלו

במספרם על מספר העמודים בספר „הברית החדשה“. ואולי היו
אלפים אחדים —

איש בודד, יוצא מן הכלל, „צדיק בסדום“.
אנו יודעים כי עזר ליהודים, כי היה ידיד, כי כיבד אותם.
אנו יודעים שהיה אדם. שם-עצם זה, ללא תואר, זהה כעת עם
העליון בסופארלאטיבים.

הוא יודע, כבר ב־1938, כי „היהודים הם בני-אדם בעלי
מעמד ממדרגה שניה“. הוא בא עם שלושה יהודים אל גינתר.
בחדר היה כיסא אחד: „אם הם עומדים — אעמוד גם אני“, אמר.
הוא פונה, משתדל, מנצל קשרים כדי לעזור ולהזהיר. מטפל
„בענייני הכלל וענייני הפרט“.

הוא מזכיר את חג הפסח.
„האם יש לך ידיעות על מועדי ישראל או חגי ישראל,
ומנין?“

הוא יודע זאת מלימודי התיאולוגיה. אחר כך זיהה את חגי
ישראל לפי הצרות.
„רעדנו עם ידידינו היהודים ושאלנו את עצמנו: מה
יקרה עתה?“

הוא נפגש עם אייכמן.
„באיזה יחס נתקלת מצד אדולף אייכמן?“
„ובכן, הוא עשה עלי את הרושם — ואני מקוה שהנאשם
לא יחשוב זאת לרעה. לא באתי הנה מלא שנאה או רגשות
נקם — אך עלי לומר, שהוא עשה עלינו (השימוש בגוף ראשון
רבים, כאן, בוגע ללב) של גוש קרח, גוש שיש“.

ד"ר גריבר לא ידע אז מה רבה עצמתו של אותו גוש-
שיש, הוא רק זוכר כי מעולם לא אמר לו „כן“. תמיד היה זה
„לאו“, או „נשוב ונודיעך“.

נשוב ונודיעך מה נעשה עמכם, עם אלה שבחרת להיות
להם לעזר.

להלן הוא מעשיר את ידיעתנו בשתי הגדרות העתידות
ללוות אותנו לאורך המשפט — „רוכב האופניים“

המשתחזה כלפי מעלה ודורס כלפי מטה" ו"החיל השכיר, השוכת את מצפוניו כאשר הוא לובש את מדיו".

בחרת. האיש הזה בחר בגורלו. עובדה זו מזועזעת אותנו, כאשר יודעים אנו, כי בחר לעזור לאלה אשר נגזלה מהם כל אפשרות בחירה. הוא בחר וזכה לאושר ולשלווֹת־נפש, לתחושת שלימות עליונה — אף שסבל יסורים רבים. „אך אין לך יסורים גדולים מיסורי אדם הרואה בצער הנולת", אומר ד"ר גריבר. „בכל מקום בגרמניה היו לי אנשי־סוד, שהיו מודיעים לי על המתרחש". הוא ידע על הצפוי ליהודי שטטין, בפברואר 1940, והלך לבקש למענם. „פניתי לכל המשרדים, ללשכות הפתוחות לפני". לגנרל בשטטין הוא אומר: „אילו הייתי אני גנרל, המפקד, לא היה יוצא אף קרון אחד עם יהודים לפולין".

אך הגנרלים חסרו „אומץ־לב אורחי". הוא מוזמן אל הגיסטאפו באלכסנדרפלאץ, ושם מזהירים אותו האדונים שיפסיק, או שיפסיקו הם את פעולתו.

הוא בחר בדרך העתידה להביאו לזאכסאנהאוזן. הוא מבקש להצטרף ליהודי אלזאס־לורנין המגורשים ומגיע, ב־19 בדצמבר 1940, לזאכסאנהאוזן. התפתחות בלתי־נמנעת. באוקטובר 1941 הוא מועבד לדאכאָו, מוצא שם כ־700 אנשי כמורה. כאן פורש העד מסכת פחד ועינויים. באולם הזה נשמעו דברים נוראים יותר, אך המחשבה כי האיש הזה בחר בגורלו, אינה מרפה.

„בזמן שהותך במחנה דאכאָו שמעת על מיידאנאק ואושביץ?"

„נשלחו אלינו, לדאכאָו, בגדי האנשים שהומתו בגז. היה שם דבר שבמיוחד פגע בעמקי נשמת. זה היה כאשר הגיעו לראשונה נעלי ילדים", נאנק האיש, משקפיו נוצצות ופניו כפני איש העומד להישבר לעינינו.

אך הוא איש חזק, שעבר גיהנום. קיבל התקפת־לב ושכב כמת בשורת החיים. הטילוהו לערימת המתים, לאחר המיפקד. „חברי ראו כי עודני חי ואז בגניבה ובחשאי הביאו אותי לתחנת החולים". הוא קונה את חייו מידי רופא־מרצח, ד"ר רשר, נכדו

של כומר, לאחר שאמר לו כי „סבו עליו השלום, נותן דעתו למעשיו של נכדו, ואין לו מנוח ומנוס בעולם האמת".

אך הזמן — יוני 1943. הוא מייחס את שחרורו גם לאשתו האמיצה ולפחד שתקף את הימלר שביקש לעשות זיסטה כלפי ארצות־הברית.

הוא חוזר לברלין. משא התלאות ומסירות־הנפש של האיש שבחר להיות עם הנרדפים — נמשך. זאכסאנהאוזן ודאכאָו לא השפיעו עליו „לטובה". הוא חוזר משם שבור בגופו, „לא יכולתי בעצמי אפילו לעלות במדרגות", אך בלתי־מנוצח.

סרואציוס מוכרח לשאול שאלות. העד הזה הוא יותר מראלאָואנט, הוא מרשיע את הנאשם, בעצם קיומו, בעצם בחירתו.

כאן מתגלים לפנינו תהומות.

סרואציוס רוצה להוכיח, שהכנסיה ברובה הזדהתה בלב שלם עם המשטר ומכאן ששולחו היה, כאיש המשטר, בן נאמן גם לכנסיה וגם לעם הגרמני. גריבר מאשר את בגידתם של רבים, שאצו נלהבים לשתף פעולה, אך מזכיר את אלה שלחמו נגד.

הקטעים המצוטטים עליידי הסניגור מכתב־עת נוצרי רשמי, מעבירים צמרמורת באולם. הם מובאים כנשק נגד האיש האציל הזה, כהגנה על היושב בתא, תערובת מחרידה של אנטישמיות גסה וצביעות נוצרית מתחסדת. כעת יכול הסניגור להרים את קולו: „האם היה על אייכמן להיות סבור שאין הוא הולך בדרך הישר, והלא הדברים פורסמו לאחר תפיסת השלטון, מול תהלוכות הלפידים והצעקות, עורי גרמניה, שהשתלבו בצעקות „בן־יהודה גנע?" מכאן, שקיים אישור נוצרי מובהק למעשיו של הנאשם, שראה במות היהודים חלק בלתי־נפרד מ„עורי, גרמניה".

אבל ד"ר גריבר עונה בשקט: „לא אני ערכתי את המאמרים האלה. הייתי או מנהל בית־ספר שפוטר, הייתי מובטל במשך חדשים רבים — — —"

מה יכול הוא להעמיד בפני התפיסה הזאת, הבאה ללמד

זכות על אייכמן תוך הסתמכות על בגידתם של נושאי דת
האהבה?

מה יכול הוא להעמיד מלבד את בדידותו הבוחרת ללכת
נגד גריבר אינו מוותר ומרים את קולו: רבים סונוורו וטעו,
אך רבה הדרך בין שאגות „הייל היטלר“ שכורות-התלהבות
לבין מה שקרה לאחר מכן.

סרואציוס אינו מוותר: הוא מוכרח להגן על שולחו תוך
הסתמכות על הכנסיה, על האינטליגנציה, פרופסורים, מורים,
רופאים וכו'.

אייכמן יושב בתא, כילד קטן, שאבא חזק רב את ריבו. הוא
לא קם. לא דופק בשולחן. נוח לו בהגנה זו ההופכת אותו לאפס,
לאדם קטן שתעה, מסכן.

ד"ר גריבר המופה והנרדף, אציל הנפש, הופך כאן למאשים
גדול, לאדם שלם, הבז ממרום חייו ויסוריו להיטלר, למפלגתו,
לרוצחיה, לאייכמניו, לכנסיה הבוגדת של „הנוצרים הגרמנים“,
בעוד האיש ששיחה טלפונית שלו חרצה גורל רבים מספור,
יושב ומקבל את ה„פאטנט“ הנה של ההגנה.

אינני יודע אם נימוקיו של סרואציוס יחלצו את שולחו
מהגרדום, אך הגנתו על שולחו הפכה לכתב-אישום מחריד נגד
העם הגרמני כולו.

מה מתרחש באולם הזה?

17.5.1961

לאחר חודש ימים

השבוע מלאו שלושים יום למשפט אייכמן. אינני מנסה
לסכם את התקופה הזאת. ארשה לעצמי להעיר הערות מספר.
נתחיל בנאשם. אינני יודע מה השתנה בו. חכמי-הפרצוף
אומרים שנידלדל מאד, שהזקין, שנעשה דומה לרוח-רפאים.
אם אינני טועה, נדמה לי שלא חל בו כל שינוי נראה לעין.

[70]

כאשר נכנס השבוע אל התא נראה היה לי, כי דומה הוא בדיוק
לאיש שנכנס ביום הראשון אל תא-הזכוכית.

עתונאי אחד, אנגלי, אמר לי, שנודע לו מפי עורך עתון
ישראלי אחד, כי משקלו פחת ב-25 ליטראות ולבו אינו דופק
כהלכה.

ייתכן כי אמת הדבר. כשלעצמי לא הייתי רוצה להאמין
בכך. הייתי רוצה להמשיך לראות אותו בלתי-מפוענה. אטום
כבראשונה. אין לשער, כי החרטה שוברת את לבו. אולי פחד
המוות? הו, אז נעשים הדברים מכווערים מדי.

הלכתי ושאלתי קצין אחד, אם זה נכון. זה לא רצה להשיב
יותר מ„הוא בריא כמו שור“.

הוא מוסיף לקבל מכתבים מאשתו? — עד הזמן האחרון,
ידוע לי, קיבל מכתבים ממשפחתו. המכתבים צולמו והועברו
אליו כפוטוסטאטים. כתוב שם משפט חוזר: „אנו מתפללים
בערך יום יום“.

אלוהים מקבל, מסתבר, את כל התפילות. השמים רחבים
מאד.

את ואַכטאָנברוך אינני רואה. הוא נוסע. מישוהו הפיץ
שמועה פי קשה לו, לצעיר, נמסר לי מפי אורחת שבדית,
שהתגוררה בראשית המשפט בפנסיון גייגר, מקום מושב
הסניגוריה, כי לאחר נאום-האישום של האוזנר אמר הצעיר:
„מעתה לא אאמין לעולם לשום גרמני מבני הדור ההוא; כעת
אני יודע את האמת“.

„איך היא המזכירה הזאת?“ שואל אותי נהג טקסי אחד,
המובילני לבית-העם. אינני יודע, השבתי לו, ראיתי אותה פעם
אחת בלבד ביום הראשון. אחר-כך לא הופיעה יותר בבית-
המשפט.

בחורה נחמדה, אומר הוא. הם באו ערב אחד למרתף של
„סוראמאלו“, רקדתי אתה. זה היה נחמד.

זה היה זומן. ב„באל העתונאים“, שנערך בערב יום-
העצמאות. הופיעו עתונאים גרמניים רבים. הם באו תחילה

[71]

לברר איך ומה, והיו מקדימים הקדמות בנוסח זה: „אני בן עשרים וחמש“, או „ישבתי בזמן המלחמה במחנה-ריכוז“.

אחר-כך היטיבו לבם ובילו בנעימים. רוב עתונאי-החוץ יצאו מכאן. מרתף העתונות דליל. אומרים שהמשפט נדחה מהכותרות הראשיות ברחבי תבל. הגרמנים רובם כאן. ישראלי אחד הנפגש אתם מספר לי, כי דורשים מהם גם כעת דיווח מלא ומקיף.

עתונאים אחרים חזרו הביתה, או נסעו ללאוס או לאוויאן. אבל קטעי עתונות מכל העולם המגיעים הנה מוכיחים עד כמה חזק המשפט הזה. גם בהיותו שוכן בעמודים הפנימיים.

אל לשכת התביעה מגיעים יום-יום מכתבים מרחבי הארץ ומארבעה קצות תבל, מכתבי ברכה וכן שירים. לעומתם, נמשך זרם מכתבי הקללה, האיום, השנאה...

אחד כותב: „איש אחד הרג ששה מיליון. כעת ששה מיליון רוצים להרוג איש אחד — מה ההבדל?“

מכתבים אחרים כתובים בדיו שחורה, דומה לזפת, בה נטבלו מכחולי הצבעים הצעירים, שציירו את צלבי-הקרוס על חלונות-הראוה, על בתי-הכנסת.

את מקום עתונאי-החוץ ממלאים, כאמור, בני ארצנו. המסתכל בקהל הממלא את האולם והיציע רואה חתך מדויק של כל האוכלוסיה הישראלית.

תחילה סבורים היינו, כי בעיקר יבואו אלה שנפגעו במישר רין עלידי הנאשם. בימים האחרונים אתה רואה שם את כל ישראל, כל הגילים, כל העדות, עירוניים וכפריים, אנשים שבאו מקצה הארץ וביניהם תיירים רבים.

בתוך שפע הצבעים אתה רואה גושי חאקי, קצינים וחיילים רבים, הפזורים ברחבי האולם.

חודש ימים עבר מאז.

לא, אינני מנסה לסכם את החודש הזה. לא כעת. אולי משום שהכל, לכאורה, נעשה מובן יותר. כעת תוקף אותי פחד שאין להתגבר עליו — דבר אינו מובן.

כאשר נשא ד"ר קארל גריבר את דבריו האחרונים, בתוספת אותו משא נוצרי על „אהבה סולחת ועוון נסלח“, בכו רבים באולם. בכו גרמנים. בכו יהודים.

אם לא היה זה מעמד צפוי ומתקבל על הדעת במסגרת המשפט, היה זה מעמד מסוכן מאד, באשר האיש המופלא הזה ביקש להביא את שומעיו אל סף ההודככות והפורקן. אילו היה העולם מתקיים בכוחן של מלים, היה מתחולל ללא ספק אותה שעה מאורע קוסמי.

דבריו האחרונים של האיש הזה נראים לי כעת מוזרים כחלום. „אהבה סולחת ועוון נסלח“... — פתע באה ודאות הדברים והופכת את מלות-הקסם הפצועות האלה לשיגרת-דרשה. והוא הרי אמר אותם מתוך התהומות... אבל הדברים חזקים ממנו.

מה היה היום? שאלתי את חברי. לא הייתי היום בבית-המשפט. היו מיסמכים ותעודות, אמר לי. לא היה משהו חשוב במיוחד. לאחר רגע הוסיף: כן, סופר שם על 8000 יהודי יוגוסלביה, שאי-אפשר היה להעבירם ל„מזרח“, וכן קשה היה לשלחם על פני הדנובה לרומניה, והיושב בתא-הזכוכית נתן הוראה לירות בהם במקום.

כן, שכחנו לספר על דברים קטנים, כמו נכבדי יהדות גרמניה, המחפשים אחר קליפות תפוחי-אדמה באשפתה המצ-חינה של טאראזינשטאט.

כמה זמן עבר מאז באנו לראשונה לאולם הזה? חודש. כן. אך איש מאתנו לא ייצא מכאן דומה לעצמו.

19.5.1961

יצחק נחמה מסלוניקי

„יצחק נחמה!“ שואג שלמה, שמש בית-הדין.
אל דוכן העדים ניגש גבר בן חמישים, נמוך-קומה, לבוש

לס: "מנהל המחלקה ב־1942 היית אתה".

אייכמן: "מנהל המחלקה הייתי אני, זה ברור למדי".

ייתכן ויתקשה הקורא להבין מדוע בחרתי בקטעים אלה, בעוד מהווים הם פרשת־שוליים ועירה ונשכחת, בתוך החורבן היהודי ההולך ומתגלה לעינינו היום בסלובקיה והונגריה. נדמה לי כי איש אשר יקרא בעיון את הקטעים הנ"ל, יתפוס פתע, כבמכת־ברק, את מהות השיטה ההיא ואנשיה.

שהרי הדברים יכלו להיות פשוטים יותר, לא? פטריוטים צ'כיים יורים בהיידריך, ברוצה. ההתנקשות מבוצעת בקירבת הכפר לדיצה. הגרמנים מכלים זעמם בכפר ובאנשיו. הם מוחים את הכפר מעל פני האדמה ומחסלים את כל תושביו.

מה שאינו מתקבל על הדעת, — אך מסביר בצורה חד־פעמית ממש את אפיה ומהותה של השיטה, — הוא אותו אוסף המיסמכים, שנלקחו כמבחנה מתוך מי־הים.

רשויות, משרדים, מחלקות — עוסקים, ימים על ימים, בשאלה החשובה איך לטפל בילדים אלה, באותם 86 ילדים צ'כיים, ששבעה מהם מסוגלים להיות גרמנים מחדש והשאר "אבודים", ובאותם 12 "אבודים" נוספים, בגיל שנה עד 15, ובאותם 6 נוספים, שלמזלם מסוגלים היו לעבור תהליך של "גרמניזציה".

והולכות שאלות ובאות תשובות, באיגרות ובמיברקים ובטלפון. והדבר מתגלגל בין לודו' לפראג, ובין פראג לברלין. וחוזר חלילה, ועוסקים בדבר "המשרד לענייני הגזע וההתיישרות", וכן לשכת הימלר. והדבר מופנה למחלקת אייכמן, וחוזר למשטרת הבטחון בפראג, ולמחלקת קרומיי בלודו', ומעורבות בדבר שפע מזכירות המתקחות על מכוונת־כתיבה. הילדים היתומים האלה נעלמים לעולם. איש אינו רואה אותם מאז ועד היום.

אבל ההתכתבות נשארה, כאשר זו מוגשת כעת במיסמכים מספר, מתוך הר המיסמכים, נדמה לך כי החולצה שאתה לובש דומה לכתונת־המשוגעים.

25.5.1961

נוספות והערות

בנסיונו להציל את עורו ממשיך אדולף אייכמן לספר מעשיות על "לא אני", על "מי אני ומה אני", על "לא ראיתי ולא שמעתי" וכו' וכו', למרבה הכלימה ולמרבה הכאב. למרבה הכלימה על כי אימת קצו שלו מעירה בו כוחות אדירים כל כך, פחד גוף כזה.

למרבה הכאב על כי כל אחד מקרבנותיו היה יותר אמיץ ממנו, יותר ישר ממנו, יותר אדם ממנו.

כך, כידוע לנו זה כבר, נהגו כל היתר, כל ה"ממונים עליו" ו"כל הכפופים לו", ביום בו נאלצו לתת בפני כוח חזק מהם, דין־וחשבון על מעשיהם.

פרק התביעה היה פרק של יגון ומספר, אזכרת נשמות. ניתן להוסיף גם את המלה גאווה על שיעור לעברית ולחשבון בגיטו זה או אחר ב־1943, על נטיית השם והפועל, על לוח־הכפל.

בהיותי תלמיד בבית־ספר עממי כתוב היה על גב המחברת, כי על התלמיד לבוא נקי ומסודר ושבע לבית־הספר.

בגיטו וילנה, סיפר לי אבא קובנר, מצאנו מחברת משנת 1943, מחברת לבוטניקה, ובה צייר ילד יהודי את "מבנה־הפרח". אחר כך דעכו התלמידים ונותרו המלים המרחפות באוויר: "אני חי, אתה חי, הוא חי, אנחנו חיים, הם חיים"; "2 × 2 = 4"; "... עלי כותרת ועלי גביע ואבקנים..."

ילד, ששכח צורת לחם, משנן את צורת הפרח. לכן אומרים גאווה על עם שלא הניח לילדיו למות ללא תורה. גאווה על בקבוק־מולוטוב מדליק טנק או רכבת מתרסקת או מכת סכין בחושך. על תפארת המרי והמרד. "להברינו הכרטונים אשר החיים עזבום בטרם עזבם אומץ"

הלב" — קראתי לפני שנים על לוח־שיש ב"בית האינואלידים" בפאריז, במוזיאון הצבא.

על איזה לוח שיש או נחושת והיכן תיחרת הכתובת, לזכר הילדים היהודיים אשר סירבו לתלות את בגדיהם על הקולרים ולקשור את נעליהם לפי הפקודה, וזרקו בגדיהם על הרצפה, לפני שהוכנסו במהלומות אל תא־הגז?

או: "לזכר הגרודנאים אשר סירבו למות ערומים"?

בימים אלה, בפרק הסניגוריה, לא ניתן לנו להתאבל או להיות גאים.

אנו משמשים טרף לבחילה.

בני עמנו אינם אכזריים מטבעם. יושב אני באולם וצופה בקהל המאזין לעדותו והוא רחוק מאד מקהל המשפּשף כפותיו בשמחה־לאידי, או בצפיה חסרת סבלנות לתליין.

גם בבוא בוקר העונש תקבל אותו הארץ הזאת בדומיה. יושב קהל מחריש ומאזין. "סדר הגודל" כאן, הוא סדר גודל של שתיקה ותמהון.

לפעמים פורץ צחוק בקהל.

צחוק של "נו, מה אתה יכול לעשות?"

יש אומרים שהוא איש חזק מאד המסרב להיכנס להיסטוריה כאיש ששמו עתיד להפחיד ילדים בעוד אלף שנה, המפחיע ביכלתו לעמוד בחקירה. נראה אותו בחקירת השתי־וערב.

אלמלא "מיסמך זאסן".

חמש־עשרה שנה חלפו מיום שנעלם עד השיב לשאלותיו של זאסן העתונאי, חברו הנאצי.

יכול היה להיעלם, להימחק. 15 שנה. מחצית דור. הדשא מכסה את הקברות. יכול היה לחזור בתשובה. אבל אותו, "איש־עבודה שקט", ריקארדו קלאַמאַנט, נפגש עם זאסן לאחר 15 שנה ויושב עמו ומשיב לשאלותיו ונואם ומספר את האמת שלו. ואל החדר המלא עשן ונקש כוסיות חוזר העבר. עבר של תפארת ועלילות, של שררה ופקודה, של רכבות הזוחלות מכל העברים אל היעד, עבר ארגמני ורועם של "עוצבות־מבצע", של משרפות.

עבר של תיקים וטלפונים וכתבניות ומכתניות, "מרצדס" שחורות. עבר של מגפיים וצחוק־רעים, של עבודה קשה, של דגלים וחצוצרות, עבר של "טעם החיים"...

ושם, לאור הזכרונות, הוא מספר ומספר ושב אל החיים וכן מארגן ומתקן למען הדורות הבאים ומוכן להתרגז מחדש על קרומי וויסליצני המתים שסידרו אותו ובגללם נותרו יהודים בהונגריה, "היורדים כעת לחיי העם המאדיארי".

מה נותר מ"מיסמך זאסן" בבית־המשפט? — חמישה־ששה עמודים. אך כל משפט הכתוב בו נשקל כעת ב"זהב". כעת הוא נאלץ לספר סיפור אחר.

במאמר המערכת של עתון אחד — "עדותו של אדולף אייכמן" — אני קורא היום בין השאר: "... אותנו מעניינת ברגע זה הרמה השכלית המסתברת מעדותו ומהסבריו. שכן יש ללמוד, לפחות במידה מסויימת, גזירה שוה מאייכמן על נושאי תפקידים עיקריים אחרים ברייך השלישי... אייכמן וכנראה רוב אנשי ההנהגה הנאצית היו מסוכנים לא רק בשל היעדר כל מעצורים נפשיים... אלא אף בשל השכלתם הלקויה... מצטיירת תמונה של משכיל למחצה, המשתדל לעורר רושם של משכיל... העולם לא עצר בעד מחוסרי ההשכלה ומחוסרי המוסר... הוא בור גם באותו תחום שבו הצליח כביכול להתמחות..."

אינני יכול לחבין מדוע "אותנו מעניינת ברגע זה" דווקא "הרמה השכלית המסתברת מעדותו ומהסבריו" וכן שאר העיסוקים ב"השכלה" ו"משכילים" המובאים לעיל.

בהציגו אותם כפרימיטיביים, "משכילים למחצה" ולכן, אף מסוכנים, עושה בעל המאמר שירות רע לענין הנורא הזה. אייכמן איננו משכיל, הוא פרימיטיבי וכו', וכן היטלר, הצבע, הקורפוראל... וחבריו, "המסוכנים לא רק בשל היעדר מעצורים נפשיים אלא אף בגלל השכלתם הלקויה".

יש כאן פגיעה מיותרת באלמונים רבים מספור והגונים מאד היודעים בקושי לחתום את שמם, אך המרימים ילד נופל

ובוכה ומנשקים על מצחו; מרחמים על פצוע, פותחים ביתם לאיש נרדף; אנשים רבים פשוטי-עם השומרים על ציווי האהוה האנושית, אוהבי אדם חמיילב.

ואילו היה אייכמן בעל תואר אקדמאי מומחה, ולא היה מבלבל, למשל, את "אוגנדה" ב"מדגסקאר", כלום היה פחות אייכמן?!

כל אותה כנופיה, אומרים, היתה מורכבת מ"אנשים פשוטים" שחשו רגש-נחיתות עמוק כלפי האינטלקטואלים ושנאו אותם בשל כך.

אנו שוכחים כי יש לנו עסק עם עם שלם בתקופה מסוימת. בלי לעסוק בטכנאים, בגנרלים, באנשי-המדע, כולם משכילים מאד, שהקימו את מכות-המלחמה המדוייקת והאדירה ביותר בתולדות אנוש — עלינו לזכור ולשנון, למען האמת המרה, כי בראש המחנה החום הזה צעדו פילוסופים וסופרים ופרופ' סורים ואינטלקטואלים, מספר עצום של דוקטורים, כמרים ומשפטנים.

אמור עליהם את הכל, אך אינך יכול לשלול מהם את "השכלתם".

צרפת המשוחררת העמידה אל קיר-העונש מאות של משחפי פעולה, מקרב האינטליגנציה, ביניהם סופרים ומשוררים שראו בנאציזם-ל-סוציאליזם את התרופה למחלות-הרוח של "אירופה המזדקנת והדקדאנטית".

מחנה עצום של משכילים פינה את הדרך ל"עוצבות המבצע".

לא היעדר השכלה הניע את ד"ר האנס גלובקה ליטול חלק מכריע בחקיקת נירנברג, השלב הראשון בדרך לכבשנים.

מנגלה ידע היטב את מקצועו. הוא היה דוקטור לפילוסופיה. כלום חוסר-השכלה היה הגורם לשתיקת השותקים והעומדים על הדם, מנהיגי מדינות וראשי ממשלות, שראו את הטובע ולא השליכו לו גלגל.

תפיסה זו היא מסוכנת, מפני שהיא מצמצמת את היקף הפשע, הרובץ על עם שלם. היא מנסה להסביר את מעשיו של

הנאשם כנובעים מאישיותו, אך הללו, ידוע לנו, היו חלק ממעשיו של עם שלם, שהעניק להשפלה ולרצח בסיס חוקי, משפטי ופילוסופי.

וכבר נאמר כאן, כי מספר הדוקטורים שעסקו בהשמדת יהודי אירופה עלה על מספר הסמלים ב"איינזאץ-קומאנדו".

26.6.1961

הונגריה, הונגריה...

כמה זמן נמשך המשפט הזה?

אינני יודע.

רגעים מייצגים שעות. שעות מייצגות שנים. וכל עד חי מדבר, בממוצע, בשם מאה אלף מתים.

אבל הזמן עובר והגענו להונגריה, והשנה היא 1944.

בקרוב, אם כן, עתידים אנו לסיים.

היום יעידו אברהם גורדון ופראנץ טיבור ואחר-כך, בשבוע הבא, יואל ברנד והנזי ברנד ואולי עוד עדים ויגמר עוד שבוע.

ואחר-כך יעמדו על דוכן העדים, כ"אחרונים-אחרונים", באיכות אושביץ, טראפלינקה, מיידאנאק, חלאמנו, סוביבור —

והתביעה — תידום.

הגענו להונגריה.

הפעם הגעתי אליה אישית, בפעם השניה, בפעם הראשונה

הגעתי לאותה ארץ שנתיים לאחר המלחמה.

יום אחד נכחתי באסיפת-זכרה שערכו יהודי בודפשט לזכר אחיהם. נואם אחד, שלמון הית שמו, אם אינני טועה, נשא

דרשה בהונגריה, עד שאמר בעברית: "את אחי אני מבקש" — והקהל כולו מירר בבכי.

חבר לעבודת, איש המקום, אמר לי: אין משפחה אחת

בהונגריה שנשארה שלמה. אין לך מושג מה קרה כאן.

לאחר מכן למדתי מה קרה שם. כיום אני יודע.

שאבד. מר בכ קורא את האיגרות. "כדי לחסוך לה את ההתרגשות הזאת".

או אולי להתעכב על סיפורה של הגברת אלישבע סנש, על ד"ר מנגלה ואצבעו הנעה שמאלה וימינה?

ואולי את סיפורו של ד"ר פלדי, כמה שורות. אשתו, בנו ובתו נשלחו שמאלה — — —

"— — — אבל ראיתי את אשתי. איך הכרתי בה? הילדה שלי הייתה לבושה באיזה מעיל אדום. הנקודה האדומה הייתה סימן שאשתי נמצאת שם. והנה נעשתה הנקודה תמיד יותר ויותר קטנה. אני הלכתי ימינה ולא ראיתי אותם יותר. לעולם".

26.5.1961

הפסיכולוג

הוא נמשך, המשפט. הוא נמשך. ושוב פוקדת אותי תחושת רפיון וסחרחורת, העוברת עתים באדם בעמדו מול האינסוף. חייב אני התנצלות. ככל אדם הריני יצור שאיננו תופס את האינסוף. כיצד אפוא אמחיש תחושה זו לזולתי? נתחיל בפסיכולוג.

אב בית־הדין: "מה שמך המלא?"

העד: "גוסטב מ. גילברט".

היועץ המשפטי: "פרופסור גילברט, מהו תפקידך הנוכחי?"

העד: "אני עומד בראש המחלקה לפסיכולוגיה של אוניברסיטת לונג־אייילנד, בברוקלין, ניו־יורק".

מתברר לנו, כי הוטל על העד, ששירת כקצין פסיכולוגי בצבא ארצות־הברית, ולאחר מכן כאיש ביון ומודיעין, לבדוק את הנאשמים (במשפט פושעי־המלחמה העיקריים). לעמוד על מצב בריאותם הנפשי, בעיקר כדי להיווכח אם אכן שפויים הם בדעתם אם לאו; להשגיח עליהם, להבטיח ניהול תקין של המשפט".

שאלה: "פרופסור גילברט, הם ידעו שאתה יהודי?"

תשובה: "בראשונה לא התוודעתי אליהם כיהודי. רציתי לעמוד על טענת האידיאולוגיה הנאצית, שנאצי יוכל תמיד להבחין ביהודי. הם לא זיהוני בתור שכזה. כאשר התוודעתי אליהם כיהודי הם אמרו ששנאת יהודים היא שטות, שאיש מהם לא היה אנטישמי, ולהיפך — כמה מידידיהם הטובים ביותר היו יהודים".

הוא ברק אותם, ערך להם מבחני אינטליגנציה ומבחני אישיות.

הגישה לתאים הותרה לשופט מוסמאנו, לעד, לפסיכיאטרים, לכוהני דת.

היועץ המשפטי מבקש כי יותר לפרופסור גילברט לספר על מה ששמע בנירנברג מפי גרינג, ריבנטרופ, קייטל, פראנק, פול, אולנדורף, הס, קאלטאנברונר.

סרואציוס מתנגד: "אני סבור שזו עדות־שמיעה". הוא מסתמך על התנגדויות קודמות שלו.

אב בית־הדין: החלטה מספר 58: "נרשע עדות זו" (לפי חקדימי החלטות 7, 27, בהסתמך על סעיף 15 של החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם).

תודה לבית־הדין על החלטתו, באשר בעקבותיה שמענו היום דברים מעניינים.

הוא בא עם השופט מוסמאנו (אגב, עדותו של פרופסור גילברט חיוקה מאד את עדות השופט, שנראתה "מפוקפקת" במקצת פה ושם בעיני חלק מעתונאי־החוץ), אל תאו של הרמן גרינג. זה אומר כי "היטלר מת והשאיר צוואה מדינית בה צויין, כי היהודים אשמים במלחמה, וכעונש על כך יש להשמידם". גרינג משקר באמרו, כי ההשמדה לא הייתה מעניינינו ונוקב בשמות הידועים: "הימלר ונעריה, היידריך, אייכמן — — —" העד מגיע אל קאלטאנברונר. "אני זוכר את היום הזה היטב, כי היה זה אולי היום היחיד שבו איבדתי את עשתונותי, את שאננותי המקצועית. אחד מניצולי אושביץ העיד בבית־הדין וסיפר, כיצד בעיתות־הדחק, בשנת 1944, נלקחו ילדים יהודיים

והושלכו למשרפות בעודם חיים". העד שואל את קאלטאנברונר:
"אדוני, האם אתה אומר לנוכח כל זאת, כי לא ידעת דבר?"
והנחקר משיב: "לא, לא, לא ידעתי דבר. ביצוע תכנית
ההשמדה היה מעניינם של היינריך ואייכמן".

העד אינו אומר דברים אלה כעת בפעם הראשונה. הוא
רשם אותם באותם ימים ביומנו, "יומן נירנברג". נוסף להיותו
מיסמך מרשיע משמש יומן זה כחומר לימוד, רציני לומר,
חשוב ומעניין...

גרינג, זכור לו, מוסיף: "ויסליצני הוא כלב-חזיר קטן,
הנראה גדול רק מפני שאייכמן איננו כאן".
עוד נשוב אל גרינג.

אוסוואלד פול, ראש המשרד הראשי למינהל ומשק של
הס"ס, וקאלטאנברונר, מטילים את האשמה זה על ראש זה, אך
שניהם תמימי-דעים ש"אייכמן הוא האיש המעורב בהשמדה".
וכאן אנו מגיעים אל רודולף הס.

שאלה: "מה אמר הס על אייכמן?"
תשובה: "נראה לי שלא יכול היה לדבר על נושא ההשמדה
בלי להזכיר את שמו של אייכמן... יותר ויותר הוברר לי,
שכנראה היה אייכמן אישיות-מפתח בכל תכנית ההשמדה".

הוא מגיע אל הס, כי "ביקש לדעת מהו המניע לפעולותיו
של איש כהס".
"הס רושם לי, כנהוג בבדיקות פסיכולוגיות, את תולדות
חייו".

שאלה: "שמרת זאת תחת ידך עד היום, והדבר לא נתפרסם
עד היום?"
וכאן שומע האולם המזועזע: "כן, הוא לא פורסם, פרט
לאי-אילו קטעים שהוכנסו בספרי השני שפירסמתי, הוא "פסיכר-
לוגיה של רודנות". הס כתב זאת לפני שהועמד לדין בפולין,
הוא כתב זאת במשך יומיים — 10—12 באפריל".

שאלה: "זה כתב-ידו המקורי של הס?"
תשובה: "כן!"

לבית-הדין נמסר צרור דפים כתובים בכתב-ידו של מפקד

אושביץ, אינני רואה מרחוק יותר משורות מטושטשות שנכתבו
בדיו של מפקד המחנה בו הושמדו 2,500,000 גברים, נשים וטף.
אב בית-הדין: "זה יהיה מיסמך ת/1169".

הס העיד בבית-המשפט בנירנברג.
שאלה: "מה היתה ההשפעה של עדות זו על הנאשמים
האחרים, במידה שאתה זוכר?"

מתברר, שהיו נאשמים שזועזעו והעד חייב היה לעמוד על
"מידת הפנות בזעזוע זה של הנאשמים, מה מידת הרגשת החטא
והאשמה".

פראנק, זכור לו, זועזע ואמר: "ידובר על כך במשך
אלף שנים".

וקייטל אמר: "חזירי הס"ס! אילו ידעתי על הדבר לא הייתי
מתיר לבני להצטרף לס"ס".

אך כאן אנו חוזרים לגרינג ולהס. תגובתו של גרינג היתה
ש"זו תעמולת-זוועה. מובן שתזירי הס"ס הללו היו כנופיות
פרחחים, אבל אין זו אלא תעמולת-זוועה".

העד מזהיר את גרינג: "הרוצה אתה להיכנס להיסטוריה
כאדם שפטר בבת-צחוק את דבר מותם של שניים וחצי מיליון
האנשים?" ומוסיף ואומר לנו היום: "או, הדרך היחידה אשר
בה אפשר היה לפנות אל גרינג לא היתה בפנייה אל מצפונו,
אלא בפנייה אל הכרת-ערך-עצמו בדפי ההיסטוריה".

גרינג טוען ש"איי-אפשר מבחינה מעשית-טכנית לבצע רצח
של שניים וחצי מיליון אנשים בתחום זמן של שלוש וחצי שנים".
ב־23 באפריל 1946 שואל העד את הס בכתב: "גרינג רוצה
לדעת כיצד אפשר מבחינה טכנית להשמיד שניים וחצי מיליון
אנשים תוך שלוש וחצי שנים".

והס משיב לו למחרת — כיצד —
תורשה לי הערה קצרה: במשפט אינ-סופי זה נדמה תמיד,
כי "יותר מזה — אין", כי "לא ניתן להוסיף", כי "שמעתי הכל"
וכו'. הסברתו של רודולף הס לגרינג לפי בקשת העד, העתידה
להירשם כאן כ־ת/1170, היא המיסמך המסכם את הכל. הוא
מסכם כתמצית מקצועית ומהימנת את הכל, באשר עוסק הוא

בתהליך ההשמדה לפרטיו, תוך ניתוח הקצב וההספק, אף שקיימים חילוקי-דעות בנידון בין הס לאייכמן.

המתרגם קורא את חשובתו של הס על שאלתו של העד. הקהל המזור ביותר בעולם מחריש: "רכבות התובלה עם היהודים, אשר נועדו להשמדה, נעו על גבי מיתקן מסילת-ברזל אשר הותקן במיוחד עד לקירבתם הסמוכה של מיתקני ההשמדה...". במלים אלה מתחילה העדות.

היא מסתיימת: "אסר הנשרפים נטחן והושלך למקומות מרוחקים על פני נהר הוויסלה".

נאמר, כי קיימים חילוקי-דעות בינו לבין אייכמן: "לאור המספר של 2.5 מיליון, שהוא מספר האנשים שלדברי אייכמן הועברו להשמדה באושוויץ, אפשר לומר כי לפי הממוצע הגיעו בכל יום שני משלוחים, יחד 4000 איש, מהם 25 אחוז כשירים לעבודה. יתרת ה-3000 — להשמדה. ההפסקות בין המיבצעים השונים אפשר לחשבן יחד ב-9 חדשים. נשארו אם כן 27 חדשים. כל חודש 90,000 איש, סך הכל — 2,430,000".

הס סבור שזה מוגזם: "אם מחשב אני את המספרים של המיבצעים ההמוניים הזכורים לי, ואפילו מתחשב באחוז מסויים של טעות, אזי מגיע חשבוני לכל היותר ל-1.5 מיליון...". אך אנו למדים מדבריו ש"המטען כולו נשאר מונח על גבי הרציף", ש"ציקלון ב' הוא חומצה בצורת גביש, הפועלת מיד בבואה במגע עם חמצן", ש"נאמר לבאים כי יסדרו את בגדיהם כדי שימצאום לאחר הרחצה", כי "הבלתי-כשירים להליכה ונשים עם ילדים קטנים, הובלו לשם במשאיות" וכו' וכו'.

לפני בשורה יושבת אשה צנומה ואובדת בעויות של בני אשתו של ש"י עגנון. הוא כתב פנורמה מופלאה על הגולה היהודית.

שאלה: "מה היה מצבו הנפשי של רודולף הס שעה שכתב את הדברים האלה?"

תשובה: "הוא היה במצב של אפאטיה כללית, כפי שהיה תמיד. הוא אדם העונה אוטומטית לשאלות שהופנו אליו".
התובע מרים קולו: "איך יכול להיות שילוד-אשה יבצע

מעשים כאלה?" הוא מבקש להסתמך על עדותו של פרופסור גילברט, ש"בא במגע עם גדולי הפושעים האלה".

אב בית-הדין: "האם זקוקים אנו לפסיכולוג כדי לברר אשמת הנאשם?"

לאחר ויכוח פוסקים השופטים כי העדות לא תישמע. לאחר קרב ממושך עם הסניגור יורד העד מהדוכן מוקף עתונאים. הוא נאלץ למסור להם את שלא ניתן לו למסור לבית-הדין. אני מטה אוזן. אני לומד דברים מעניינים על הטיפוס הקרוי "סקינוואיד", על מהות החרטה אצל האנשים מהסוג הזה. שאינם מסוגלים להשתתף בצערן של הזולת, על נפשם. על יחסם למוסר המקובל, לבעיות הטוב והרע, על היותם שייכים לתחום הפסיכולוגיה החברתית, ולא לתחום המדיצינה הפסיכיאטרית, וכו' וכו'.

והעתונאים מקשיבים, רושמים ומניעים בראשיהם.

30.5.1961

חלקימה מן הדם...

"זה מתחיל מידיעה מנומקת בלי די מי ראוי להציל ואת מי לא כדאי. זה מתחיל מכאלה אשר מידם יבוקש ביום דין חלקימה מן הדם".
"נקודת ארכימדס", נתן א.

אנו עוסקים בעדותו של יואל ברנד, השליח המזור ביותר בתולדות מסעות השליחים. אילו היה האיש הזה נוצרי, היה הופך לסן-ברנד. באשר נשלח אל בני-האדם מטעם השטן ובידו תקוות-חיהם של מיליון ילודי-אשה.

אבל יואל ברנד הוא איש יהודי הונגרי, איש שבור, שידיו רועדות כעת בהדליקו סיגרייה.

העולם כולו יודע היום על העיסקה שהוצעה לו על-ידי אייכמן — מיליון יהודים תמורת רבבת משאיות.

אינני מתיימר בשורות ספורות אלה, להשיב תשובה. ייתכן ויש הסבר לכל: הידיעה לא-ידיעה, האטימות העיפה, הקצב המהיר מדי של ההתרחשות, הזרות, העולם שאינו מתפנה להקשיב, המחשבה שבכל זאת אנו עושים משהו — קוצר-היד, חוסר-הישע של באין מדינה ואין צבא.

ככל שאני מהרהר בנושא זה אני חש כפחד גובר בתוכי. השאלות הללו אכזריות מדי מכדי לברוח מהן ומסוכנות מדי מכדי לתקוף אותן, היום. אך הן תתנפלה עלינו תמיד. „נסית פעם לכבות עיר בוערת בכוס מים?“ שאל אותי חבר וכבש פניו בידיו. מאז, אני חוזר ושואל את עצמי — מדוע לא היו כל חיינו או בבחינת עוד כוס מים אחת על העיר הבוערת?... אך שאלה זו נשאלת באיחור רב.

2.6.1961

אחינו גיבורי התהילה

הבה נחזור אל המיסמכים ואל העדים. כתבתי משהו על „קולר האשמה“ ולא מצאתי מרגוע לנפשי. עברתי אתמול שעות אחדות על דברים שנכתבו או נאמרו כאן בשנים ההן, המתדפקות על לוח לבנו כאִפֶּר — לכן איִאלֵץ לחזור אל הנושא ההוא, אך לא בחפזון, כאשר כל מלה שאינה מוכנה לעמוד בחקירת שת-וערב אכזרית, עלולה לפצוע ללא-מרפא.

נחזור אל בית-המשפט, אל יום הששי הקצר. שני אנשים ניצבים מול עיני. האחד הוא הרייכספיהרר ס"ס היינריך הימלר. האחר — להבדיל ב־6 מיליון הבדלות — ישראל גוטמן, איש גיטו וארשה ומידאנאק ולהבות-הבשן.

הגענו אל מיידאנאק.

תם פרק הארצות.

החל פרק מחנות-ההשמדה.

יסלחו נא לי העדים האחרים. אין במשפט זה עדות חזקה

לא. איני משווה השוואות. קיים הבדל עצום וצועק, נכון? בין הנהגת עם נרצח, צועקת ומתחננת ומשגרת תזכירים, עומדת בחדר-ההמתנה של המק-מייקלים, האידנים והמוינים, ובין הללו אשר פקדו על צבאות הנצחון, על המפציצים ואניות-המלחמה, אבל... במשפט הזה נחקרו העדים רבות: למה לא התנגדתם? או למה לא חיסלתם את אייכמן? ולמה ולמה לא ברכתם...? וכו' וכו'.

השאלות האלה חוזרות כבומאראנג פוצע ומרסק אל פנינו: למה לא גיליתם? למה לא הועקתם? למה לא הפגנתם? למה לא צמתם? למה לא שיגעתם את העולם? מה נשיב לשואל — האם יכולים אתם לומר, כי עשיתם את כל שיכלתם לעשות או כדי לעזור?

אלא שירא אני כי שאלות אלה יוצגו כעת, בימים אלה, בהם מערבב העם את אזכרת-הנשמות והדין-וחשבון באווירה מורעלת של פרשות ובחירות.

יש משהו ב„חיים הנמשכים“ היום, המסביר את „החיים שנמשכו“ או, משהו המונע מאנשים לא פעם לתפוס את שעות הגורל החורגות מכל טיפול גורמלי בדברים.

מה נעשה, איפוא? נחפש את האשמים? מדוע לא? המותר לנו? הזוכים בזרי הפרחים ובתהילה חייבים להיות מוכנים לאבן הרוגמת. אך לא ענינו בזאת על השאלה הקושרת גם אותנו אליה, בגוף ראשון רבים.

הם ידעו יותר. נכון. אבל גם אנחנו ידענו. במאי 1943 ידענו שווארשה היהודית אינה קיימת יותר. שמענו את השידור בראדיו לונדון. גם לפני זה ידענו, כי השבט היהודי באירופה הולך וכלה יום יום.

הלכנו להילחם בנאצים. רבבות התגייסו. צעדו בשדות הקרב. אך במקביל נמשכו כאן החיים, ושם נמשך המוות. כמו בחלום רע של חוסר-הישע.

איך נערוך היום את חשבון-הנפש הזה? אינני יודע. אך בעת ובעונה אחת ברור לי, שאין מנוס מעריכת חשבון.

יותר או עדות חזקה פחות, אך ארשה לי לבחור מתוכם הפעם את ישראל גוטמן.

נדבר תחילה על הימלר.

היה כי ישאלך אדם, מהו המיסמך ה"מחריד" ביותר שהוצג במשפט הזה האינסיפוי וענית לו: "מיסמך ת/1277". אלמלא הוקראו הדברים בבית-הדין, אלמלא נרשמו בפרוטוקול, היית אומר כי זו מתיחה מטורפת של סאדיסט המתעלל בך. ב-21 במארס 1945 כותב הימלר מכתב לרופאו ולידידו השבדי ד"ר קרסטן, ובו הוא אומר, בין השאר:

"בשנות היכרותנו הממושכת שוחחנו על הבעיות הרבות וגישתך תמיד היתה גישתו של רופא שמחוץ לשיקולים של מדיניות, שאפת תמיד לרווחה הגדולה ביותר לכל אדם בודד ולאנושות כולה. יעניין אותך לדעת, כי במשך רבע השנה האחרונה התגשם הרעיון עליו שוחחנו רבות: 2,700 גברים, נשים וילדים יהודיים הועברו לשווייץ. זהו ההמשך המעשי של הדרך שעזרתי ואני הלכנו בה בעקבות עד שהמלחמה והאיזולת שהשתלטה בעולם בעקבותיה, עשתה אותה לבלתי אפשרית עוד", וכו' וכו'.

השופט הלוי: "זהו אחד המיסמכים הצבועים ביותר".

היועץ המשפטי: "הכיצבועים והכיצניניים".

וכי מה יכולים הם לומר ...

אנו קרבים אל מיסמך ת/1288: נאומו המפורסם של הימלר בפני מפקדי ס"ס בכירים בפוזנן, ב-4 באוקטובר 1943. הטון הוא טון "גברי" ו"חברי" של נאום בין אנ"ש: "— — — ועתה אני מתייחס לגירוש היהודים, להשמדת העם היהודי. זה שייך לדברים שמבטאים אותם על נקלה. העם היהודי יושמד — אומר כל חבר מפלגה ... ואז באים כולם, 80 מיליון הגרמנים, ולכל אחד מהם היהודי ההגון שלו. הרי זה ברור, היתר חזירים, הם אומרים, אולם זה המיוחד שלי, זה יהודי נהדר ... מכל אלה שמדברים אף אחד לא הסתכן, אף אחד לא עבר את זה. בניכם יש רבים היודעים מה פירוש הדבר כאשר 100 גוויות מונחות יחד, 500, 1000 מונחות. לעבור את זה ולהישאר הגונים,

פרט לחולשות-אנוש רגילות — זה שחישל אותנו. הרי זה דף מזהיר בתולדותינו, דף אשר מעולם לא נכתם ולא ייכתב".

חיפשתי את ישראל גוטמן, כמי שמבקש הצלה, הנשמה מלאכותית. בעוד התובע מוסיף להגיש את מיסמכיו, מצאתי אותו מחוץ לאולם, מצפה לתורו.

ניגשתי אליו: "אתה חבר משק, לא?"

"כן", אמר ישראל גוטמן.

"מאין?"

"מלהבות-הבשן".

"ואתה העד העומד להעיד על מיידאנאק?"

"כן", אמר ישראל.

קראו לו להעיד בשעה 12.15. התובע ביקש כי ישמעו אותו, כי בא מרחוק, מהגליל. בית-המשפט נעתר לבקשתו, אף שהשעה היתה מאוחרת.

"ישראל גוטמן?" — צעק השמש.

הוא ניצב על דוכן העדים, נשבע ב"הן-צדק", נעץ את שתי עיניו באיש היושב בתא-הזכוכית והחל לדבר.

היתה זו עדות מקוצצת, שלא באשמתו, עדות שנמסרה תחת לחץ עצבני של מחוגי השעון.

על דוכן העדים ניצב אדם חזק מברזל, אדם שרוסן ונכבש ללא הרף על-ידי התובע ובית-המשפט. דומה, כי הפעם עשו עוול לעד הנה, כי דברים חשובים ביותר שנשא עמו נשארו לא-אמורים ולא-נשמעים. אך אותם דברים שהספיק לומר לנו שטפו את הלב בזרם של הערצה ומכאוב.

לאחר ת/1277 ות/1288, החזיר אותנו ישראל גוטמן, דרך מיידאנאק, אל ארץ-החיים, אל התקוה, אל תפארת האדם.

הוא מפצועני של גיטו וארשה השרוף, המנוצת. נחבא בבונקר. הגרמנים מזרימים גז כלור. "לא הרגשתי מתי וכיצד הייתי בחוץ". הוא מובל בין אחרים אל האומשלאג-פלאץ, אל כיכר האיסוף, ומובל ברכבת.

חשבנו שהרכבת נוסעת לטראבלינקה אך היא הגיעה למיידאנאק.

העד הנה פותח את פרשת מחנות־ההשמדה. הוא עבר את מיידאנאק, אושביץ, מאוטהאוזן ונשאר חי, כדי לספר לנו את שלא ידענו ולהפגיש אותנו עם מספר שמות. איש איננו מסוגל לדרג את סבלו בהשוואה לשאר העדים, כאמור, ואינני בא לתאר... באשר גם הוא לא הספיק לספר עליו.

אבל הוא סיפר, בין השאר, על המרד באושביץ, מרד הזונר דארקומאנדו, על המחתרת הבין־לאומית, על הדסה זלדינצקה, על רוז'ה רובוטה, על... הוא לא הספיק לגמור. הוא יכול היה לספר שעות. הוא אחד הבודדים שיכול היה לגלות לנו דברים לא־ידועים על פרשיות נעלמות, פרשיות של גבורה מסמרת שער בתוככי הגיהנום. נסתפק איפוא בקטעים מרוסקים מעדותו. "היה מרד זונדארקומאנדו, אשר הצליח בחלקו, ואתה היית אותה שעה חבר מחתרת שביצעה את המרד?" "כן."

העד ויהודה לאופר חברו, היום תושב חיפה, נצטוו להגניב חומר־נפץ מבית־החרושת בו עבדו. את החומר יכולות להגניב בחורות יהודיות העובדות שם. שמירה קפדנית. חברתם הדסה זלדינצקה מנסה לשכנע את הבנות והללו מסרבות. נשלח חבר לבירקנאו והוא פונה לאחראית שם, רוז'ה רובוטה. זו משכנעת את הנערות ומדי יום הן מגניבות חומר־נפץ בתחתית כפולה של נושא אוכל, לאושביץ א'.

רוז'ה רובוטה מוסיפה להגניב חומר גם לבירקנאו, לאנשי הזונדארקומאנדו, העומדים למרוד, בידעם כי הגיע תורם להישמד, לאחר ששרפו את אחיהם. הללו אינם יכולים לדחות את ההתקוממות ולתאמה עם מרד המחתרת העומד לפרוץ. הם מפוצצים את הקראמאטוריום, הורגים אחדים מאנשי ס"ס ומתפורים בסביבה. הם הושמדו, נרדפים ונתפסים עד אחרון. רוז'ה רובוטה נאסרה ועונתה קשה. שאלה: "אתם חרדתם שמא תגלה תחת לחץ העינויים את המחתרת?"

תשובה: "כן."

שאלה: "ואז היא ביקשה עליידי מישחה, שנוח ובלודוביץ יבוא אליה, והוא בא אליה."

תשובה: "הוא בא אליה בלילה לתוך הבונקר, היא נתנה לידו פיסת־נייר, שהגיעה אלינו, עליה היה כתוב שאין לנו מה לחשוש, שנמשיך במלאכה, שהיא יודעת על מה היא הולכת למות ואין אורבת סכנה לאיש נוסף."

היא הוצאה להורג בתליה ועמה ארבע בחורות יהודיות. "והמלה האחרונה של רוז'ה רובוטה" — מספר העד בקול חנוק — "שקלטו הבחורות שעמדו במיפקד, היתה: נקמה." "—— היא יודעת על מה היא הולכת למות——"

גיבורה אלמונית.

עדות מקוצצת זו שלא מסרנו ממנה אלא שורות ספורות, מחזירה אותנו אל אחינו גיבורי התהילה, אלה המייפים את העולם ומעניקים לנו גאווה ומכאוב. רוז'ה רובוטה מול הימלה, מול אייכמן.

4.6.1961

"אור גרמן רב היקוד"

בין 2—3 מיליארד בני־האדם המאכלסים את כדור מולדת האדם, נמצא אחד, מיכאל פאדחלאבניק, העובד היום בבית־חרושת לזואפלים־שוקולד והגר בבני־ברק.

האיש הזה פורק גוויות מורעלות ממכוניות הגו בחלאמנו. מכוניות אלה מעבירות לפניו את כל בני עירו.

התובע: "ובמכונית השלישית הגיע מישחה שהכרת אותו?" העד: "הגיעו בכלל כל אנשי העיר אשר הכרתי אותם."

התובע: "ובתוכם מי?"

העד: "אשתי ושני ילדי."

איש מגודל מוסיף לחייך את חיוך הבוכים.

שאלה: "וראית אותם כאשר הוצאו מהמכונות?"
תשובה: "אני שכבתי ליד אשתי ושני הילדים ורציתי שיירו
בי." איש הס"ס דוחף אותו — עוד יש לך כוח, לעבודה!
שאלה: "ובאותו ערב ניסית לתלות את עצמך?"

היו כך וכך מיליונים גרמנים. מביניהם יצא, בין השאר,
אחד ששמו אונטארשארפיהרר פאול ולו כלב בשם ברי, "כלב
בגודל של עגל גדול".

אונטארשארפיהרר פאול היה קורא לכלב ברי: "אדם, תפוס
את הכלב!" בדרך כלל לא נשארו בחיים אנשים שהכלב טיפל
בהם. הוא היה כלב גדול ואם הוא נתקל בבן-אדם, בן-האדם
לא יכול היה לעשות דבר. הכלב היה מתנפל עליו והוא נכנע לו.

היה אדם באירופה שציווה על אדם אחר ללכת על ארבע
ולנבות, שמילא את כיסיו של אדם אחר בעכברים וציווה עליו
לעמוד דום.

אם אינכם מאמינים למסופר, לכו אל דב פרייברג, הוא יאמת
לכם את המסופר. הוא גר היום ברמלה, שיכון עממי 1 ב'. הוא
עובד היום בבית-חרושת למנועים.

הוא היה בסוביבור.

הוא היה אז בן 15.

"בסוביבור לא היו סלקציות לחיים ולמוות. כל מי שבא —
הושמד".

הוברר, כי בין כך וכך נדונים למוות אשר אינם יודעים את
הצפוי להם, יימצא אחד היודע.

"היה זה במאי 1942. אני זוכר, בא לעיירה יהודי וסיפר על
כך, שאנשים נשלחים לא לאוקראינה אלא לבאלזאץ, מקום שם
ממיתים אותם. אני לא יודע מה רצו לעשות ליהודי הזה. לא
האמינו לו".

הנער דב פרייברג בן ה־15 מגיע, בין אלה שלא האמינו,
לסוביבור.

שאלה: "שכבת ובכית ואז יהודי אחד ניחם אותך?"
תשובה: "לא יכולתי לתאר לעצמי מה נעשה כאן בכלל.
הייתי המום. אמר לי יהודי אחד: בחור, בהתנהגותך שלך לא
תחזיק מעמד יום אחד. בוא, תניח את ראשך על כתפי, תישן".
חוק הסטאטיסטיקה קובע, כי מול אונטארשארפיהרר פאול
יעמוד יהודי אלמוני כזה.

במחצית המאה העשרים היו שלטים רבים בעולם: "מכולת",
"תמרוקים", "טבק", "עו"ד", "רופא", "רופא ילדים", "רואה-
חשבון", "פירות וירקות" וכו' — בין אלה היו שלטים
ומתחתם חץ: "לקופה", "למקלחות", וליד השלטים במה, ושם
עמד אובארשארפיהרר מיכל, המכונה "בעל-דרשה", ואמר לבאים
לסוביבור: "אתם תסעו לאוקראינה ותקימו משקים, אך כעת
התפשטו, סדרו את ההפצים בסדר, אין לנו הרבה זמן, אך תחילה
תמסרו לקופה את הכסף, הוזהב וניירות-הערך".

ומשם היו הולכים האנשים ונשותיהם וטפם אל המקלחת,
לפי השלט ולפי החץ.

שאלה: "במה עסקת שעה שהיית בסוביבור?"

תשובה: "עבדתי במיון חפצים וכן בהקמת המתנה. הייתי
מנקה את בתי המגורים של האוקראינים, ותקופה קצרה הייתי
גוזז את השערות של הנשים לפני שנכנסו לתאי הגזים —"

שאלה: "מה עשו עם השער?"

תשובה: "העמסנו על קרונות".

מתוך 150 אנשים שעבדו עם העד בשירותי המחנה נשארו
אחרי חודש — 50.

שאלה: "מה קרה עם ה־100?"

תשובה: "חלק איבד עצמו לדעת, חלק נפצע בכל מיני
צורות והגרמנים ירו בהם במקום, חלק השתגע —"

שאלה: "אתה עשית נסיון לאבד את עצמך לדעת?"

והעד, שהיה אז בן 15 שנה, משיב: "לקחתי חגורה.
ניסיתי שוב פעם, כן ולא. היו סימנים. היו תקוות. אני לא
נהרגתי פה. אני לא נהרגתי שם. אולי —" — קרו

מקרים שאנשים במידה מסויימת התרגלו. התרגלו. קיבלנו מין הלך-מחשבה אחר.

כאשר הוא רואה את יהודי המערב באים בחליפות וצילינדרים, הוא אומר:

"חשבנו שכל העולם הולך ונחרב".

אנשים רבים שהגיעו לסוביבור היו "מלובשים יפה, כאילו נסעו לאיזה שהוא מקום לבקר, אנשים מצרפת ומהולנד". היתה שם תזמורת.

שאלה: "מי היו חברי התזמורת?"

תשובה: "יהודים. בזמן שהמשלוחים היו הולכים, הם היו מנגנים, וכן בזמן שהגרמנים היו באים ואומרים שננגן ונרקוד".

שאלה: "ציוו לכם לשיר?"

בין רבבות הרוצחים היה אחד בשם אונטארשטורמפיהרר וייס. "כן, פעם בא אחרי העבודה. העמידו אותנו על מגרש המיסדרים, הוא הקריא לנו את המלים. אחר כך לימד אותנו את המנגינה".

"אולי תגיד לנו חרוז אחד או שנים מן השירים".

והעד שוקע במאמץ זכרון. קורא לאולם את השיר ההוא. פרי עטו של וייס, והנהו בעברית: "הא, החזר לנו את משה. לפני בני אמונתך שוב ייחצו המים ויעמדו כנדה, איתנים כצוק סלע. ובמעבר הצר, ובצינור הצר, תעבור כל היהדות. סגרו את האשנב ולכל העמים תהיה מנוחה. ירושלים, הללויה, אמן".

לאחר גיתה ורילקה נתנו הגרמנים לשירת העולם את אונטארשטורמפיהרר וייס.

"ירושלים, הללויה, אמן".

"החיים אמנם לא היו חשובים והיו מתבדחים על כך. אך היתה עזרה למי שלא הרגיש טוב. כי ידענו שמי שחולה יהרגו אותו".

חוק הסטאטיסטיקה קובע, כי בין רבבות נדונים למות יקומו מורדים.

שאלה: "מתי היה המרד ומתי ברחתם?"

תשובה: "ב־14 באוקטובר".

שאלה: "באיזו שנה?"

תשובה: "ב־1943".

אך עוד לא מרד, עוד לא הגענו. "אני אבקש עד אחר לספר על המרד", אומר התובע.

אל הדוכן בא יוסף רוניק מתל-אביב, אבן גבירול 94. הוא מנסה שלוש פעמים לשים על ראשו את הכיפה כדי להישבע והכיפה נופלת (הקהל צוחק חלושות).

מי אמר שד"ר ואלס, חופר הקברים, משקר? הכל נכון.

שאלה: "התחלתם לחפור ומה מצאתם?"

תשובה: "חפרתי באֵתי. הפיתי מכה אחת או שתיים ובסוף

נתחלק האֵת. הוא עבר על פני ראש אדם — — —"

שאלה: "פתחתם קבר המוני, נכון?"

תשובה: "כן".

170 על 150 מ' — 10,000 גוויות.

"הביאו למקום מכונת טחינה — — —" צועק העד.

"ראינו ילד בן שלוש על גבי אמו", צועק העד.

מרד בגיהנום.

אל דוכן העדים מתקרב שוטר במדים ומצדיע.

"מה שמך המלא?"

יעקב ביסקוביץ.

שוטר במטה הארצי, מספר 8877.

הא, אילו פגשו צנחני הפלמ"ח מהמחלקה ה"גרמנית"

וה"בלקנית" את אלפי הביסקוביצים האלה, החזקים, אבל הברי

טים לא רצו בכך.

התובע: "אחד מהחברים שהיו אתך, שעבד בשריפת

החפצים, הביא לך יום אחד מספר תמונות ידועות".

העד: "כן".

התובע: "תמונות של מי?"

העד: "תמונות של משפחתי. הוא היה בן-עירי, היה בגילי, היינו חברים מהבית והוא הכיר את התמונות — — —"
התובע: "אני אבקש להחזיר לעד את התמונות. זה אחד הזכרונות שנשארו לי".

"עכשיו ספר לנו על ההתקוממות בסוביבור, אבל בקצרה".
תעינו ואבדנו והגענו אל המרד המופלא הזה, אל הקצין היהודי-הסובייטי השבוי סאשה, מארגן ההתקוממות, אל פרשת יום ה-14 באוקטובר 1943, שעות אחר-הצהרים. "צריך להרוג כל גרמני שאפשר וצריך לברוח". הכל מאורגן כמו בצבא, כמו בצבא של צללים. מגניבים נשק.

"גוימן, המפקד הפרש, נכנס לנגריה בצעקה ויותר לא יצא ממנה". "איש ס"ס אחד נכנס לסנדלריה, הרגו אותו שם".
"שניים הרגו בעגלה". "הקופאי, הרמן מיכל (בעל-הדרשה" על "ההתיישבות באוקראינה"), נמצא בקופה. היה לי סכין, דקרתי בו". "בינתיים שמענו הורה". "המרד התחיל". 18 גרמנים מתים. 300 נדונים למוות נמלטים.

הוא רוצה להמשיך ולספר וממשיך ושוקע כמכושף בזכרונות.

אב-בית-הדין: "יש הרבה מה לספר. אתה מבין".

הוא מצליח לספר על הבריחה ליער, על הפרטיזנים. הוא רוצה להמשיך ולספר: 19 שנה חיכה ליום הזה. הוא שוכח שהוא שוטר ישראלי. הוא מתחנן:

"היה עוד מקרה מזועזע שראיתי והייתי רוצה לספר על עוד מקרה אחד ויחיד".

אב-בית-הדין: "אני מצטער מאד. לא רק אלה שבאים הנה רוצים לספר — — —"

"אור גרמן רב היקוד".

מיידיאנאק, סוביבור, חלאמנו. "שער הארובה לשמים".
יהודי לודז', בראטיסלבה, יהודי הולנד וצרפת שבאו

לבושים יפה, "כמו לביקור".

מקרב רבבות נרצחי חלאמנו נשארו בחיים שלושה והם כולם כאן: פאדחלאבניק, זורבסקי, סרברניק, שניים דיברו, שלישי — ידבר.

ולעמים אין מנוחה, בניגוד לווייס המשורר.

הרוצחים שביקשו מנוחה, שבויים ביד הנרצחים, וכן השותקים.

אנו עתונאים השבים בלילה הביתה וניצבים שעה ארוכה ליד מיטת ילדיהם הישנים.
"ירושלים, הללויה. אמן".

6.6.1961

יער ותחנת-רכבת קטנה...

אברהם לינדוואסר גמר את עדותו. הוא יורד ועובר במעבר-החציה, פוגש את אליהו רוזנברג. הם מחליפים מספר מלים ומתיישבים ליד יעקב ורניק הזקן.

לוחצים בהתרגשות את ידיהם.

עתונאית דרום-אמריקנית, היושבת בשורה לפניהם, מפנה את ראשה לאחור ורואה את הפגישה. פניה מחווררים, היא שולפת את מטפחתה וכובשת פניה בכפות ידיה.

שאר האנשים באולם מוסיפים לשתוק וצופים בבמה, בשופר-טים, בקירות, בתקרה. ורניק, לינדוואסר ורוזנברג משיחיים בשקט. לאחר מכן מצטרפים אל השתיקה.

שלושת טראַבלינקאים. ממחנה 12

לא ידעתי כי אנשים כאלה מסתובבים בארץ. כעת אני יודע. את חלקם צירפנו בשעתו למכנה המשותף — גח"ל.

הם היו גח"לניקים שהסתובבו במחנות-הצבא ב-1948, ולא ידעו עברית צברית, ובערבי החופשה היו מסתובבים לבדם ברחובות או על שפת-הים, כי לא היה להם לאן ללכת. רבים

שנבחר (שניים מתוך אלף) לחיות, בתנאי שיעקור שיני־זהב מהגויות.

התובע: „ואתה עשית זאת?”

העד: „כן”.

התובע: „ובעבודה זו עבדת עד פרוץ המרד בטרֶאָבליִנְקָה?”
העד: „לא בדיוק, עבדתי בעבודה זו חודש, חודש וחצי.
אולי יותר, עד שהכרתי פעם את אחותי המתה”.

סרוואציוס חוקר אותו אם להימלר, שביקר שם, היו
„אפולטים” אדומים או דשים אדומים.

העד: „אני טוען וטענתי, שהימלר היה במעיל־עור, אבל
מתחת למעיל היה נראה פס אדום”.

שוב שאלות רבות על הפס האדום במעילו של הימלר, עד
סרוואציוס מרים קולו: „וגם הקצין שנלווה אליו, הגבוה
והצנום, גם הוא היה במדים שחורים?”
העד: „נכון”.

ד"ר סרוואציוס מתיישב בבת־אחת, כשהוא פולט: „אין לי
יותר שאלות”, רב־משמעות, כמנהג פרקליטים מנוסים.

והכל נראה כה נלעג ומזכיר את הסוגיה החשובה על
„החגורה והמכנסיים”, בגן־הדובדבנים בבודפשט: „כיצד הכו
את הנער בחגורה, הרי בלי חגורה נופלים המכנסיים?” וכו'.
אותן שאלות חשובות, מקצועיות, נראות כמו בדיחה גרועה.
אתה רוצה לצאת וללכת לאיזו פינה ולהישען אל קיר.

מה סיפרנו? לא סיפרנו דבר. הסטנוגרמה שמה את נסיוננו
לשחוק. תמיד מתחילים הסיפורים ב„היה שם יער והיתה שם תחנת־
רכבת קטנה”. אנו יודעים כעת את שלא ידעו הם אז. אנו מלווים
אותם עד תום העדות ורואים אותם יושבים זה ליד זה, כמו
מגינים על עצמם זמן־מה, עד שישבו לביתם.

הכל ידוע. על מה לכתוב כעת? על תפארת המרד הגדול
בטרֶאָבליִנְקָה? עוד נשוב אליו. על המחאה הגדולה של
המאבדים־עצמם־לדעת? על היקף ההשמדה במספרים? הכל
ידוע. הכל ידוע.

אני חוזר כעת אל שמעון סרברניק, זה שהיה ילד בן 13 בעת
שהובא לחלאַמְנוֹ. לאחר שהוא מראה לשופטים את פצע הכדור
בעורף ובפה, הוא מתיישב, הגבר המגודל הזה, החסון, הדומה
לאחלט.

התובע: „הצלחת לשכוח?”

העד מוחה דמעה: „לא. בלילות אינני ישן. אינני יכול

לישון בלילות. תמיד רודפים אחרי...”

7.6.1961

„כוכב־האפר”

האמבולנס ניגש לשער מספר 4. „לשער 13” צעקו שוטרי
השער. האמבולנס ניגש לשער 3. שני שוטרים נשאו את
האלונקה. לפניהם רצו כמה קצינים וסמלים, אחריה צעדו
פרופסור אשרמן ועוד אשה אחת וד"ר דבורז'צקי.

הוא שכב ללא תנועה, פניו דומות לחליפת־הקיץ הבהירה.
דלתות האמבולנס נפתחו, הכניסו את האלונקה והמלווים.
מדוע קראו לו אל דוכן העדים?

בעמדו מדמדם כמו קורא עמוד מתוך ספרו „אני רואה
אותם...” הפסיקו היועץ המשפטי: „אולי תרשה לי, מר דינור,
אציג לך מספר שאלות, אם טוב הדבר בעיניך?”

ק. צטניק מוסיף לדמדם.

אב בית־הדין, מר לנדוי, התקיף והאציל: „מר דינור, שמע

בבקשה לדברי היועץ המשפטי”.

אז מתמוטט העד אל עלפון עמוק עמוק, כנסיון חסר־הכרה,
המתחולל מעבר לגופו ולחייו, לגעת בדברים שאותם ביקש
לומר.

„לא ציפיתי לזה”, ממלמל התובע.

ואני דווקא ציפיתי לכך.

מדוע הביאו אותו אל דוכן העדים? כלום סברה תתביעה,

כי האיש הזה יצליח לחולל בנו את נס ההיכרות עם הפלאנאטטה
ההיא, אשר ממנה בא אלינו, נס חד-פעמי העולה ממלותיה
ומשפטיה של שפת אנוש?

קרה כאן הבלתי-יגמנע. נסיונו הנואש לחרוג מהערוץ
המשפטי ולשוב אל כוכב-האסר, כדי להביאו אלינו היה נסיון
איום מדי עברו. הוא נשבר.

אחרים דיברו כאן ימים על ימים וסיפרו, איש איש את
סיפורו, עולים מלמטה אל ההיקף ואל הגובה. הוא ניסה לצאת
מתוך ההכללה המקצה, ניסה להגדיר, כנפיל, את מהות העולם
ההוא. הוא הקדים את המאוחר. הוא ניסה למצוא את הדרך
הקצרה ביותר בין שתי הפלאנאטות, אשר ביניהן עברו חייו.
הוא ניסה להיות יותר מאיש הבא משם. הוא ניסה להיות בא-כוח
השבועה שקיימה אותו בחיים, לדבריו, וחלק מחשבון ההשגחה.
או פשוט יותר: לא עמד בו הכוח לעמוד מול בית-המשפט
ולגולל את מסכת העינויים והמוות, באשר הטיל על עצמו להיות
בא-כוחה.

או אולי ראה פתאום את אייכמן ונוצר בנפשו קצר, המכבה
את כל האורות.

ואז קרה מה שקרה.
בעצם אמר את הכל. כל שעתיד היה לומר לאחר מכן, היה,
מסתבר, פירוט יתר.

הבאים אחריו עשו זאת, לא פחות טוב ממנו.
יוסף זלמן קליינמן, איש תהלוכת הנערים תחת סל קציית
הקרח במגרש הכדורגל מול ד"ר יוזף מנגלה, זה אשר שם
אבנים בנעליו כדי לזכות בעוד ס"מ, כדי לנגוע בקרש, כדי
לחיות.

יהודה בקון אשר לן בלילות הכפור ליד מדורה מהבהבת
באחד מתאי הגזים, בהם נשרפה מחצית יהדות אירופה.
או מר אלפרד אופנהיימר, היהודי המעונה מלוקסמבורג,
ממצולות המחראה, או ד"ר ביילין, הרופא מכוכב-האסר.
ק. צטניק-דינור לחש נאום פתיחה קצר וירד מהבמה. הבאים

ברגע שהגענו לאושביץ נכנסו אנשים, לא ידענו מי הם כי מדים כאלה לא ראינו
מעולם. קיבלנו פקודה לרדת במהירות ולהשאיר את כל הרברים והתפצים בתוך
הקרן. ירדנו והיה זה בחפזון וכקצב כה מהיר שלא ידענו מה קורה. אמרו
לנו: הגברים ימינה עם הילדים למעלה מגיל 14 שנים, והגברות שמאלה עם הילדים
ועם הילדות. הן, הנשים כבר החחילו ללכת ואנו עוד עמדנו ופתאום נעלמו
כמעט. אני עמדתי עם בני שהיה רק בן 12. כאשר הגענו והלכנו הלאה, הגעתי
פתאום לאיזה בן-אדם. לא ידעתי מי זה. הוא היה לבוש במדי הצבא הגרמני,
אלבנטי, והוא שאל אותי מה המקצוע שלי. ידעתי שזה לא מקצוע סימפטי עורך-דין
ולכן אמרתי לו כי אני קצין לשעבר. הוא הסתכל בי ושאל: בן כמה הילד? ברגע
זה לא יכולתי לסקר ואמרתי לו: בן 12. ואז הוא אמר: ואיפה האמא שלך?
רוץ אחרי האמא. אשתי פנתה שמאלה. אני המסכתי והלכתי אחר כך ימינה וראיתי
את הילד איך הוא רץ. חשבתי בלבי, איך הוא יוכל שם למצוא את האמא שלו, הלא
כל כך הרבה נשים ואנשים, אבל ראיתי את אשתי. איך הכרתי בה? הילדה שלי הייתה
לבושה באיזה מעיל אדום או יותר נכון על המעיל הייתה נקודה אדומה. הנקודה
האדומה הייתה הסימן שאשתי נמצאת שם. והנה, נעשחה חמיד יותר קטנה ויותר קטנה
הנקודה. אני הלכתי ימינה ולא ראיתי אותם יותר מעולם.

מ/ג: ישיבה 68 7.6.61 - 13 - 15 - ת"פ 61/40

- גם כן הולך. מעמיד אותו על יד הסער ומצווה לרפוק את הקרש הזה בגובה מעל
ראשו של הנער ככה שיצר כעין אות D, ואז ציווה ד"ר מנגלה שהקבוצה הראשונה
תקבור מתחת לקרש הזה. קבוצה ראשונה התחילה ללכת בשורה עורפית.
האם אמר מה יקרה לכם?
א. אנחנו כבר הבנו שהקטנים שלא מגיעים לקרש הולכים למדונה.
ב. האם היה ברור לך שזאת המשמעות ואין אחרת?
ג. לא לא, לא הייתה שום משמעות אחרת, זה היה בהור' לכולם בסאה אחוז בשביל מה
הוא הולך. כולם החחילו להתרגש, כל אחד רצה להשיג עוד כמה סנטימטרים גובה
כל אחד ניסה להתפחח, אני התיאשתי כי נערים גבוהים מסוג לא מסיגים את הגו
של הקרש. כל אחד שראשו לא נוגע בקרש, הולך לצד הסני של המגרש, בין הקטני
המיועדים לפדות.
ד. אחיך הצליח לנגוע בקרש?
ה. כן, אחי עמד על ידו, לא דאגתי בשבילו כי הוא היה מהנערים הגבוהים, הוא
היה בן 16, במקרה היה אותו יום יום הולדתו ה-16. הוא הצליח לנגוע בקרש.

ברגע שהגענו לאושניץ נכנסו אנשים, לא ידענו מי הם כי מדיט כאלה לא ראינו מעולם. קיבלנו פקודה לרדת במהירות ולהשאיר את כל הדברים והחפצים בתוך הקרון. ירדנו והיה זה בחפזון ובקצב כה מהיר שלא ידענו מה קורה. אמרו לנו: הגברים ימינה עם הילדים למעלה מגיל 14 שנים, והגברות שאלה עם הילדים ועם הילדות. והן, הנשים כבר החתילו ללכת ואנו עוד עמדנו ופתאום נעלמו כמעט. אני עמדתי עם בני שהיה רק בן 12. כאשר הגענו והלכנו הלאה, הגעתי פתאום לאיזה בן-אדם. לא ידעתי מי זה. הוא היה לבוש במדי הצבא הגרמני, אלבנסי, והוא שאל אותי מה המקצוע שלי. ידעתי שזה לא מקצוע סימפטי עורך-דין ולכן אמרתי לו כי אני קצין לשעבר. הוא הסתכל כי ושאל: בן כמה הילד? ברבע זה לא יכולתי לשקר ואמרתי לו: בן 12. ואז הוא אמר: ואיפה האמא שלך? ריץ אחרי האמא. אשתי פנתה שאלה. אני המשכתי והלכתי אחר כך ימינה וראיתי את הילד איך הוא רץ. חשבתי בלבי, איך הוא יוכל שם למצוא את האמא שלי, הלא כל כך הרבה נשים ואנשים, אבל ראיתי אם אשתי. איך הכרתי בה? הילדה שלי היתו לבושה באיזה מעיל אדום או יותר נכון על המעיל היתה נקודה אדומה. הנקודה האדומה היתה הסימן שאשתי נמצאת שם. והנה, נעשיתי חסיד יותר קסנה ויותר קסנה הנקודה. אני הלכתי ימינה ולא ראיתי ארזים יותר מעולם.

ת"פ 40/61

- 15 -

7.6.61 68

מ/ל:

גם כן הולך. מעמיד אותו על יד השער ומצווה לדפוק את הקרש. זה בנוכה מעל ראשו של הנער ככה שיצר כעין אות ד', ואז ציורה ד"ר מנגלה שהקבוצה הראשונה עקרו פתחת לקרש הזה. קבוצה ראשונה החתילה ללכת בשורה עורפנית.

- ס. האם אמר מה יקרה לכם?
- א. אנחנו כבר הבנו שהקטנים שלא מגיעים לקרש הולכים למות.
- פ. האם היה ברור לך שזאת המשמעות ואין אחרת?
- ה. לא לא, לא היתה שום משמעות אחרת, זה היה ברור לכולם במאה אחוז כשכיל מה הוא הולך, כולם החתילו להתרגש, כל אחד רצה להשיג עוד כמה סנטימטרים גובה כל אחד ניסה להתפתח, אני החיאשתי כי נערים גבוהים ממנו לא מסיגים את הגר של הקרש. כל אחד שראשו לא נוגע בקרש, הולך לצד השני של המרש, בין הקטני המיועדים לפוות.
- ס. אחיך הצליח לנגוע בקרש?
- ת. כן, אחי עמד על ידי, לא דאגתי בשבילו כי הוא היה מהנערים הגבוהים, הוא היה בן 16, במקרה היה אותו יום יום הולדתו ה-16. הוא הצליח לנגוע בקרש.

(09.55)

כוחם של תפוחי-אדמה

יום חמישי, ישיבה מספר 71.

הגברת רעיה כגן מדברת. אשה נאה, הלובשת חליפה קיציית לבנה. כעת — פקידה במשרד-החוץ. היא מוסרת עדות מופלאה על אחת חתופעות הבלתי-מובנות (אנו רגילים לומר כך בעמדנו מול החידות העוברות לעינינו ללא-הרף), והיא הניירומניה הגרמנית. ממלכת השאלונים, הטפסים, הרשומים, הדיווחים, פלא הסדר הגרמני.

אין מגוס לבסוף מהשאלה הנשאלת.

שאלה: „מה היה עם האנשים שהובלו ישר לתאי-הגוים.

האם הם עברו את הרישום?”

תשובה: „אין שום סימן.”

שאלה: „כאילו לא באו?”

תשובה: „שום סימן.”

אב בית-הדין: „זאת אומרת, ישר מהרכבת? ...”

תשובה: „ישר מהרמפה.”

לעומת זאת מתברר לנו, למשל, כי בראגיסטראטורה שמור תיק של ברונזו יילינק מווילנה. ב-16 במאי 1944 רשום בטופס האישי שלו, שהוא „ניסה לקנות לחם”.

מתברר לנו איפוא, כי במחנה בו קיבלו „טיפול מיוחד” כ-2.5 מיליון מיהודי אירופה נערכו במקביל משחקי הניירומניה הגרמנית ודואר הולך ובא והכל מתויק וממוספר, שתי וערב. אך לא לשווא.

מסתבר, שחלק מהתיקים האלה חוזר היום לבית-המשפט כמיסמכי-אישום. הוא לא הרבה להצלם, אך מחלקתו הקפידה על קורספונדנציה מסודרת, גרמנית.

הגברת כגן, אחת העדות החשובות במשפט זה, בצד האינפורמציה שאין לה תחליף שמסרה לבית-הדין, ערכה לנו

אחריו מסרו לבני-האדם דו"ח מפורט. דייקנים להפליא, בעלי כוח-זכרון מדהים, שאינו נופל במאומה מאנשי „כוכב מיידאנאק” ו„כוכב טראבלינקה” ו„כוכב סוביבור” ו„כוכב חלאמנו” — המשיכו והמשיכו כמו צולחים ועוברים, איש בבוא שעתו לדבר, על גופו המוטל של ק. צטניק.

„המכונה המשפטית האדירה הוסיפה להביע — — — כאילו נטלה את כוחה הנורא, חסר-הרחמים, מאותה ארץ הנחשפת ומתגלה לעינינו ואשר עיר-הבירה שלה היא אושביץ.

גולת-ההכותרת של התביעה, הסיכום האחרון.

סוביבור, אושביץ, כנ"ל, כפול מאה, וכן הלאה, שאר ערי-

השדה, על-פני האדמה הפולנית, שנבחרה להיות קבר.

אבל תמיד בעוד תוספת בלתי-משוערת מראש, גם ליודעים

כעת הכל: כגון מיסדר-הקרב לאחר „מיסדר-האצבע”, ולאחר

הכלב החזק ברי, ולאחר סיפור-העכברים, ולאחר צעדת-

השלגים לאוסטריה.

עוד משהו שהוא רק שלה, כאקורד אחרון, כצעקת מרכז

חרושת-המוות, משהו המפחיד גם בגלל המספר האסטרונומי של

הנרצחים והמעונים והמושפלים והמניפים את כובעם, כאיש אחד,

לקול הפקודה במיסדרי התעמלות הבוקר, כמו בברכת חיילי-

הצי, אל אוויר המגפה המעובה.

כן, כמו בסיום, מתרוקן הכל ונותרות המסגרות בלבד:

האיש היושב על כסא שאיננו, האיש האוכל לחם שאיננו, האיש

המושיט יד אל חיים שאינם, אל עצמים מסתלקים והולכים.

יהדות אירופה — שאיננה.

וכאן, בכוח שאינו נופל מאותו מוות המוני עקוב מדם,

צומחים כוחות החיה הנשארת בחיים.

כעת באים השבים משם לירושלים, למשפט-אייכמן, ומבט-

לים את הזמן שעבר ומעניקים לתביעה הכללית המסיימת את

אושביץ —

את פורטרט כוכב-האפר.

8.6.1961